

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur

Diplomová práce

Exotické pohádky, jejich analýza a vliv na české pohádkové prostředí

Vypracoval: Bc. Lucie Kodetová
Vedoucí práce: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

České Budějovice 2016

Poděkování:

Děkuji prof. PhDr. Miloši Zelenkovi, Dr.Sc. za odborné vedení, cenné rady, ochotu a pomoc při psaní mé diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice

Lucie Kodetová

Anotace

Práce se zabývá pohádkami exotických zemí (a kontinentů) – Afriky, Ameriky, Austrálie, Japonska, Číny, Indie, dále pohádkami inuitskými. Vybrané pohádky jsou představeny, analyzovány, srovnány mezi sebou. Zároveň jsou vyhledávány podobnosti s českým pohádkovým prostředím. V úvodní části je k nalezení i obecná teorie pohádky. Jedním z cílů této práce je také seznámení s novými zdroji.

Praktická část zkoumá povědomí žáků šestých tříd základní školy o světových pohádkách. Součástí výzkumu je také dotazník pro učitele českého jazyka na zkoumaných školách, v němž je kladen důraz na zjištění možností praktického využití pohádek ve výuce.

Abstract

This thesis focuses on fairytales from exotic countries (and continents), specifically African, American, Australian, Japanese, Chinese, Indian and Inuit. Selected fairytales are introduced, analyzed and compared between each other. This work also focuses on finding similarities between these exotic fairytales and Czech fairytale background. General theoretical information about fairytales can also be found in the first part of this work. One of the goals of this thesis is also to get acquainted with new sources.

The empirical part of this work examines the knowledge of sixth grade basic school pupils of international fairytales. Part of this research is also a survey about Czech language teachers from selected schools, focusing specifically on finding out practical use of fairytales during school lessons.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Folklor.....	7
3	Pohádka.....	9
4	Vznik pohádek	14
5	Vývoj pohádek.....	17
6	Afrika.....	19
7	Amerika	24
7.1	Americké pohádky - neindiánské.....	24
7.2	Indiánské pohádky	26
8	Austrálie.....	33
9	Inuitské pohádky.....	36
10	Indické pohádky.....	39
11	Dálný východ.....	44
11.1	Japonsko	46
11.2	Čína.....	48
12	České pohádky.....	53
13	Vánoční pohádky	58
14	Praktická část	63
14.1	Východiska šetření	63
14.2	Přístup a použité metody	63
14.3	Cíl a výzkumná šetření	64
14.4	Výsledky šetření	64
14.4.1	Žáci	64
14.4.2	Učitelé.....	69
15	Závěr	71
16	Zdroje.....	72

1 Úvod

Předchozí bakalářská práce nazvaná *Pohádka jako literární žánr, problém komparatistiky* byla zaměřena mimo jiné na srovnávání lidových pohádek různých zemí. Z kapacitních důvodů však bylo vybráno jen pár nejznámějších (ze sbírky bratří Grimmů), u nichž byl sledován pohyb jejich různých variant po Evropě. Práce interpretovala i další díla a další osobnosti ze vzdálenějších končin, nicméně větší prostor pro ně nebyl. Tato diplomová práce tento nedostatek alespoň z části napravuje. Tentokrát jsou cílem vzdálenější, exotičtější oblasti: Afrika, Amerika, Austrálie, Indie, Dálný východ. Jsou zmíněny také pohádky Inuitské. Lidové pohádky těchto území jsou analyzovány a vzájemně porovnávány. Práce obsahuje také výběr českých lidových pohádek - s ohledem na podobnost se zkoumanými světovými příběhy. Jsou vyzdvíženy zejména pohádky s podobnými či stejnými motivy, byť se často jedná i o tvorbu autorskou. Úvodní část práce se věnuje také teorii pohádky, nicméně okrajově, jelikož tímto tématem se podrobněji zabývala bakalářská práce.

V této diplomové práci je používáno označení „exotické“ pohádky. Tento pojem je ve slovníku cizích slov vysvětlován jako něco cizího, zvláštního, pocházejícího odjinud. Při zkoumání konkrétních pohádek však bylo zjištěno, že tento výraz není plně adekvátním funkčním označením, a to z několika důvodů. Jedním z nich je problém subjektivity. Každý můžeme mít jiný názor na to, co je ještě „domácí“ a co cizokrajné, jsme ovlivňováni vlastními zkušenostmi. Dalším důvodem je možná variabilita toho, v čem exotiku hledáme. Je pohádka exotická, protože pochází z cizího území, nebo proto, že obsahuje pro nás zvláštní prvky? Na samém počátku psaní této práce byl hlavním ukazatelem pro výběr pohádek neevropský areál. Při detailnějším bádání se však ukázalo, že některé pohádky z neevropských zemí jsou bez výraznějších zvláštností a naopak.

Doplněním je pak praktická část zaměřená na povědomí žáků 6. třídy základní školy (pro výzkum jsou vybrány dvě – ZŠ Divišov a ZŠ Benešov) o světových pohádkách. Součástí jsou také mini dotazníky pro vyučující českého jazyka a literatury na těchto dvou školách, které zkoumají současnou situaci praktického využívání světových pohádek ve výuce.

2 Folklor

Schopnost člověka vyprávět příběhy je jednou ze základních antropologických univerzálií. Je spojena s každou kulturou a společností. V minulosti se tyto příběhy předávaly ústně, ale i v nynější době, kdy vyhrává tisk, nalezneme příležitosti, při kterých zůstala ústní forma zachována. Pokud mluvíme o orální narativitě, máme na mysli zejména mýty, legendy, pověsti a pohádky – tento soubor útvarů známe z publikací pod názvem folklor (z anglického jazyka, znamená vědomosti lidu) nebo lidová slovesnost. Folklor je součástí většího celku – lidové kultury.¹ Tato práce se sice zabývá pouze pohádkami, ale považuji za důležité zmínit se alespoň okrajově i o zbylých žánrech, protože nelze zkoumat jedno téma vytržené z kontextu. V průběhu práce je navíc ukázáno, že neexistují žádné pevné hranice mezi zmiňovanými žánry, pohádka je možné zaměňovat s bajkami, bájemi apod.

Dětský folklor je možné rozdělit do několika skupin².

- přísloví, pořekadlo, pranostika, lidová píseň - folklorní žánry společné dětem i dospělým
- pohádka, pověst, báje sloužily původně dospělým, později byly přejaty a upraveny pro dětské recipienty
- říkadlo, hádanka - žánry, které dospělí vytvořili pro děti
- rozpočítadlo, škádlivka – žánry, které si děti vytvořily samy – při hře, apod.
- zvláštní skupinu pak tvoří ukolébavka, která odráží vztah matky a dítěte, případně koleda, která propojovala dětský svět s přírodou či křesťanstvím (Vánoce, Velikonoce...)

V době národního obrození sloužila lidová slovesnost jako vzor pro dětskou literaturu.³ Byla upravována, adaptována pro dětské posluchače. Mezi takové autory patří např. Božena Němcová. Ta sbírala lidové pohádky, ale protože nebyly estetické, upravila je podle svých představ. Krvavé detaily zmizely, místo nich nastal jemný průběh

¹ LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. 1982. Bratislava: Smena, 1982.

² toto dělení pochází z přednášek prof. Tomana o literatuře dětí a mládeže

³ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992. ISBN 80-704-0055-2.

až ke šťastnému konci. Tyto verze jsou vlastně pohádky v tom smyslu, v jakém je chápeme dnes. Jsou to autorské adaptace.

3 Pohádka

Ať se zeptáme kohokoli (včetně malých dětí), každý nám odpoví, že ví, co je to pohádka. Když si ale jejich odpovědi poslechneme pozorně, zjistíte, že se jejich výklady často liší.

V dnešní době vysvětlujeme pohádku jako strukturně jednodušší, z hlediska epického rozsahu drobnější, literární žánr. Jeho hlavními postavami jsou nadpřirozené bytosti, hlavní náplní je boj dobra se zlem. A dobro vždy vítězí. Další tvrzení však tak stoprocentní nejsou. Jsou pohádky fiktivní, nebo se zakládají na pravdivých událostech? Jaké postavy se v nich mohou vyskytovat? Jaká zvířata? Jaká kritéria musíme uplatnit, abychom mohli příběh označit za pohádku?

Lidovou pohádku chápeme jako autentický záznam vyprávění, které bylo šířeno ústně. Proto se dá říci, že takové příběhy mohou být založeny na reálných situacích, byť to dnes již nemusíme chápat. Dříve lidé neměli takové poznatky o přírodě, o vědě apod. jaké máme dnes, proto byli nuceni si situace, jimž nerozuměli, vysvětlit po svém. Tak vznikala vyprávění o bludičkách, o bozích, kouzlech, či bájných zvířatech... Pro nás jsou to dnes možná jen úsměvné příběhy pro pobavení, ale pro tehdejší lid to byly naprosto reálné zkušenosti.

Dále rozlišujeme lidovou pohádku literární, která již není v originálním znění, nese tedy známky úprav, a pohádku autorskou, kterou vytvoří autor sám. Ačkoli tato práce zkoumá zejména lidové pohádky, při hledání podobností bylo nutné vzít v úvahu i pohádky autorské a lidové pohádky literární, protože jimi byly inspirovány. Klasická pohádka má charakteristické prvky. Již bylo upozorněno na nadpřirozené bytosti a boj dobra se zlem, v němž dobro vítězí. Mezi další znaky patří: ustálená formulační schémata - „Bylo, nebylo“, „Za sedmero horami a řekami“, „Žili spolu šťastně až do smrti“; není konkrétně určena doba, ve které se příběh odehrává; žádné rozsáhlé popisy prostředí ani charakteristiky postav; hrdina mívá jen křestní jméno, ostatní postavy mají obecná jména; číselná symbolika - 3 (úkoly, bratři, princezny, 3 úkoly po 3 dnech), 7 (za sedmero horami a sedmero řekami, sedmihlavý drak, apod.), 9, 6, 12 (měsíců), 13 (symbol nebezpečí); jsou časté postavy pomocníků (mohou

pomáhat i škodit, víly, čarodějnice, sudičky, čerti, kouzelné předměty, i zvířata,...); přímá řeč bývá samozřejmostí.⁴

Co se kompozice týče, platí zde rovněž zřetelně vymezená pravidla. Příběh začíná známou formulí, poté se seznamujeme s hlavním hrdinou a postupně s jeho situací. Je mnoho možných scénářů toho, co se bude dít dál. O strukturně tříděný systém těchto možností se pokusil K. Propp ve své knize *Morfologie pohádky a jiné studie*⁵. Pro každou postavu sepsal známé scénáře a vytvořil tak jakousi mapu pohádek. Pro představu uvádím výčet typický pro postavu hlavního hrdiny.

1. jeden ze členů rodiny opouští domov
2. hrdinovi je něco zakázáno
3. zákaz je porušen
4. škůdce se snaží vyzvídat
5. škůdce dostává informace o své oběti
6. škůdce se snaží oklamat svou oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku
7. oběť podlehne úskoku a tím bezděčně pomáhá
8. škůdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu
9. neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny, k hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem, je odeslán nebo propuštěn
10. hledač se rozhodne k protiaksi nebo s ní vysloví souhlas
11. hrdina opouští domov
12. hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod., čímž se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka

⁴ TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 171 s. ISBN 80-704-0055-2.

⁵ PROPP, Vladimír Jakovlevič, Miroslav ČERVENKA, Hana ŠMAHELOVÁ. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vydání tohoto souboru 1. Jinočany: H&H, 1999, 98 s. ISBN 80-860-2216-1

13. hrdina reaguje na činy budoucího dárce
14. hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek
15. hrdina je přenesen, dovezen nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání
16. hrdina a škůdce vstupují do bezprostředního boje
17. hrdina je označen
18. škůdce je poražen
19. počáteční neštěstí nebo nedostatek jsou zlikvidovány
20. hrdina se vrací
21. hrdina je pronásledován
22. hrdina se zachraňuje před pronásledováním
23. nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země
24. nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky
25. hrdinovi je uložena těžká úkol
26. úkol je splněn
27. hrdina je poznán
28. nepravý hrdina nebo škůdce je odhalen
29. hrdina dostává nové vzezření
30. škůdce je potrestán
31. hrdina se žení a nastupuje na carský trůn

Každý prvek pohádky má svou zkratku. Pomocí tohoto systému tak vlastně můžeme jednotlivou pohádku přepsat do vzorce a srovnávat mezi sebou např. různé varianty.

Co se týče dělení pohádek, neexistuje jednoznačné pojetí. Nejčastěji označujeme pohádky nadpřirozené, ze života a zvířecí pohádky. Také W. Wundt⁶ se pokusil roztřídit

⁶ PROPP, Vladimír Jakovlevič, Miroslav ČERVENKA, Hana ŠMAHELOVÁ. *Morfologie pohádky a jiné*

pohádky podle tříd. Došel sice k rozsáhlejšímu seznamu, ale o to více se potýkal s problémem prolínání jednotlivých příběhů mezi kategoriemi. R. M. Volkov⁷ přemýšlel jinak. Pohádky rozdělil podle syžetu – tedy nejvýraznější částí pohádky. Každý syžet však může být založen na něčem jiném (počet hrdinů, jeho povaha, apod.). Aarne jednotlivé typy očísloval a dal vzniknout sedmi syžetům:

1. kouzelný odpůrce
2. kouzelný manžel (manželka)
3. kouzelný úkol
4. kouzelný pomocník
5. kouzelný předmět
6. kouzelná síla nebo dovednost
7. ostatní kouzelné motivy

Spolu s Stithem Thompsonem sestavil klasifikační systém příběhů⁸, v němž pohádky rozdělil a podle kategorií očísloval. Podle tohoto katalogu je možné pohádky rozdělit na pohádky o zvířatech, kouzelné, legendární, novelistické, o hloupých čertech a humorné.

Důležitou osobou je také A. N. Veselovskij, který syžet pojal jako souhrn motivů, které se mohou opakovat i kombinovat, čímž chtěl vyřešit předchozí problémy s prolínáním pohádek mezi jednotlivými kategoriemi.⁹

Jak je vidět, není snadné pohádku definovat. Výše zmíněné informace dle mého názoru doplňuje ještě jedna zajímavá teorie. Následující myšlenka pochází od J. R. R. Tolkiena, konkrétně z knihy *Příběhy z čarovné říše*¹⁰. V ní tvrdí následující:

studie. Vydání tohoto souboru 1. Jinočany: H&H, 1999, 98 s. ISBN 80-860-2216-1

⁷ tamtéž

⁸ BLACKOVÁ, Holly. Aarne-Thompsonova klasifikační revue. In: STRAHAN, Jonathan. *Nejlepší science fiction a fantasy*. Laser-books, 2011. ISBN 978-80-7193-343-4.

⁹ PROPP, Vladimír Jakovlevič, Miroslav ČERVENKA, Hana ŠMAHELOVÁ. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vydání tohoto souboru 1. Jinočany: H&H, 1999, 98 s. ISBN 80-860-2216-1

¹⁰ TOLKIEN, J. *Příběhy z čarovné říše*. Vyd. v tomto souboru 1. Překlad Stanislava Pošustová-Meňšíková, Petr Štěpán, Jan Čermák. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0668-9.

Pojem fairy-tale se vyskytuje zhruba od roku 1750 a to ve třech základních významech:

- vyprávění o fairies, či obecně pověst s tímto námětem – fairies jsou malé nadpřirozené bytosti, u kterých se předpokládá zvláštní moc, v původním znění jsou to v podstatě elfové
- neskutečný nebo neuvěřitelný příběh
- klam

Není snadné vyložit přesnou definici toho, co ještě je pohádkou a co ne. Podle Tolkiena, je pohádkou jakýkoli příběh, který se vztahuje k pohádkové říši. Tu ztotožňuje s kouzlem, tudíž veškeré vyprávění, kde jsou kouzla, můžeme označit za pohádku. Poukazuje na několik pohádkových sbírek a na nich svůj postoj dále osvětluje. Například sbírka dvanácti barevných pohádkových knih Andrewa Langa, která byla publikována mezi lety 1889-1910, neobsahuje jen pohádky. Příběh *Plavba na Liliputi* nevypráví o fairies, ale o malých lidech. Nemají žádnou kouzelnou moc, je to příběh o cestování, proto mezi pohádky nepatří. Z této kategorie vyřazuje také zvířecí příběhy, např. O třech prasátkách. Ani ta nejsou malými bytostmi s kouzelnou mocí.

Rozpor (či kompoziční rozdíl) mezi pohádkou klasickou lidovou a ryze autorskou se v postmoderní sféře zvětšuje, respektive vyhraňuje, jelikož roste význam kategorie autora. V dnešní době převládají spíše intertextuální adaptace. Zajímavý náhled do této problematiky nám poskytuje článek ¹¹ v časopisu *Host* (byť nepojednává přímo o pohádkách).

¹¹ FORGÁČ, Marcel. Intertextuální exhibice. *Host* [online]. 2011, **XXVII.** (9.), 66-67 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2011/9-2011/intertextualni-exhibice>

4 Vznik pohádek

V předchozích kapitolách jsme si ujasnili výklad o pohádce jako literárním žánru. O jedné věci však řeč nebyla, o jejím původu. Bylo zmíněno, že se může zakládat na reálných zkušenostech lidí. Kdo s nimi začal nebo kdy nám zůstává nejasné. Existuje několik teorií¹², z nichž každá má své zastánce i odpůrce.

Podle mytologické teorie jsou pohádky zbytkem indoevropských mýtů. Jistě všichni známe sbírku pohádek od bratří Grimmů. Ti vnímali národ trochu jinak než ostatní. Začali sbírat lidové pohádky, protože věřili, že v nich naleznou své národní kořeny, lidovou kulturu. Tyto příběhy pro ně byly otiskem dějin, hledali v nich zbytky mýtů např. o stvoření světa. Prvotně tedy svou sbírku netvořili pro děti, jak se dnes často mylně dozvídáme. Zastáncem této teorie byl i český sběratel lidové slovesnosti Karel Jaromír Erben. Současně vznikala také tzv. symbolická škola¹³, jejíž základní myšlenkou byly mýty jako symbolický výraz hlubšího filozofického poznání. V nich hledali mystické učení o Bohu, o světě a dalších „pravdách“. K této škole se hlásili Ch. H. Heyne, F. Creuzner, či J. Görres.

Antropologická teorie naopak zastává názor, že pohádky vznikaly na různých místech současně, nezávisle na sobě. Zejména v době pozitivismu byl kladen důraz na originalitu pohádek. Sběratelé zjistili, že pohádkové příběhy mají souvislost s lokálními tradicemi, zvyky, magií či různými rituály. Všichni lidé mají z principu několik věcí společných – vztah k okolnímu světu, k lidem, podobné náboženské představy. Kládou si stejné metafyzické otázky a právě snahu nalézt odpovědi nalézáme v pohádkách. Je tedy možné, že pohádky jsou příběhy, které si lidé v různých koutech světa začali vyprávět z podobných důvodů, aniž by o sobě věděli. Velkým příznivcem tohoto názoru je Bronislaw Malinowski, polský antropolog, který se věnoval studiu primitivních národů. Mezi další zástupce antropologické teorie patří A. Lang, E. B.

¹² ČEŇKOVÁ, Jana. Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež. Vydání 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7095 X.

¹³ HOLUBOVÁ, Kateřina. *Africké pohádky ve francouzské literatuře*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova - Filozofická fakulta - Ústav románských studií. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D., s. 10.

Taylor. Je zapotřebí zmínit zde také Karla Čapka, který se touto teorií zabývá v díle *Marsyas čili Na okraj literatury*¹⁴.

Naprostým opakem antropologické koncepce je teorie migrační. Pohádky měly vznikat pohybem obyvatelstva, jejich styky a komunikací. Podle tohoto přesvědčení lidé migrovali do nových částí světa a své příběhy nosili s sebou. Ty se zde předávaly dál, upravovaly, adaptovaly podle nového prostředí – čehož následkem má být právě velké množství variant pohádek. Největší podíl na tom jistě měli kupci, cestovatelé, vojáci, mořeplavci či zajatci. Zastáncem migrační teorie je například Theodor Benfey, který dokonce určil prvotní místo vzniku pohádek – Indii. Pokračovatelem této Benfeyho teorie byl francouzský filolog a badatel Paris Gaston, který pohádky navíc spojuje s buddhismem.¹⁵

Francouzský komparatista Joseph Bédier byl průkopníkem tzv. agnostické teorie. Souhlasí s tím, že pohádky se se setkávaly, ale je proti tvrzení, že pocházejí z Indie. Podle rozborů středověkých povídek (fabliaux) zjistil, že indický původ nelze prokázat, navíc nevíme, která z různých verzí je ta původní.¹⁶

Další je historicko-geografická teorie. Vznikla ve Finsku jako pokračování Benfeyho teorie. Mezi první zástupce patří Kaarle Krohn a Antti Aarne. Zabývali se hlavně srovnáváním různých variant pohádek, Aarne je třídil podle syžetů, což bylo zmíněno u možností třídění pohádek. Tato teorie jako další místo vzniku označila Egypt, což podporuje fakt, že první dochované záznamy o pohádce O Anupovi a Batovi ze 14. století před našim letopočtem pocházejí právě odtud. Zastánci historicko-geografické teorie za místo vzniku prvních pohádek označili také Arábii.

Karel Čapek zmiňuje ještě pohádky přírodní a kosmologické¹⁷. Ty vyčlenili zastánci přírodovědeckého myšlení v čele s Maxem Mullerem. Tyto pohádky jsou úzce provázány s náboženstvím, vysvětlují vše, čemu lidé nerozuměli.

Pro tuto problematiku, jíž se zabývá zejména srovnávací folkloristika, je zásadní ještě jedno jméno. Karel Horálek. Ve své knize *České pohádky v mezoslovanských*

¹⁴ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 94.

¹⁵ HOLUBOVÁ, Kateřina. *Africké pohádky ve francouzské literatuře*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova - Filozofická fakulta - Ústav románských studií. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D, s. 10.

¹⁶ tamtéž

¹⁷ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 95

*kontaktech*¹⁸ se výše zmíněnou egyptskou pohádkou zabýval dále a objevil její téměř totožnou verzi (jen úvodní část je rozdílná) v ruském prostředí. Ta pocházela z 18. století. Další zajímavostí, kterou Horálek v této knize uvádí, je, že pohádky se setkávaly zejména v místech styků mezi Slovany, na hranici polsko-české, slovensko-české aslovensko-polsko-ukrajinské. Pro teorii setkávání pohádek byl také Václav Tille, který ve své knize *O lidových pohádkách*¹⁹ např. píše, že pohádkové příběhy putovaly po Asii, Africe a Evropě, navíc se prolínaly s umělou literaturou. Jiří Horák navíc pohádky rozděluje podle geografie na oblast severní Asie, severní a východní Evropy, střední, západní a jihovýchodní Evropu, území pobřeží Středozemního moře, poříčí Nigeru, poříčí Konga, východní Asie, Tibetu, Indie, Indonésie, Oceánie a Austrálie. Ve své knize *O pohádkách*²⁰ tvrdí, že nejprve vznikly pohádky asijské a evropské, případně arabskoegyptské. Také tvrdí, že mezi světovými pohádkami nalezneme shodné rysy – zejména co se týče dějové konstrukce a charakteristiky postav.

¹⁸ HORÁLEK, Karel. České pohádky v mezislovanských kontaktech. In: *Slavica v českém a slovenském literárním vývoji*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1986, s. 376.

¹⁹ TILLE, Václav. *O lidových pohádkách*. Praha: SNDK, 1967, s. 89.

²⁰ HORÁK, Jiří. *O pohádkách*. Praha: SNDK, 1960, s. 30.

5 Vývoj pohádek

Ať už pohádky vznikly kdekoli, jisté je, že dnes mají jinou podobu než kdysi. Často dochází k nedorozumění, když si pod pojmem lidová slovesnost představíme zejména literaturu pro děti a mládež. Původně byly tyto příběhy určeny výhradně dospělým. Neměly dobrý konec, smrt či krvavé detaily nebyly ničím neobvyklým. Výjimkou byla tzv. pohádka komutativní (např. O Řepě), či pohádka pěstounská (např. O Budulínkovi, Smolíček Pacholíček apod.). Dětská literatura obecně byla dlouhou dobu podceňována. Dítě tehdejší společnost považovala za zmenšeninu dospělého, proto se v textech jim určeným dbalo zejména na výchovnou funkci. Jejich tvůrci pak byli zejména faráři nebo učitelé. Změna nastala v době národního obrození. V souvislosti s romantismem se v pohádkách začala hledat duše národa. Tyto příběhy se staly reprezentantem jednotlivých národních a kulturních tradic. V Německu J. G. von Herder viděl v pohádkách pozůstatky víry, Grimmové zase zastávali názor, že pohádky jsou pohanského původu.

Nejstarší teorii o pohádkách nalzáme u Platóna. Pohádky podle jeho názoru byly povídačky chův a matek, které sloužily jako nástroj k výchově dětí. Nejedná se však opohádky v tom smyslu, v jakém o nich mluvíme nyní. Byly to jakési symbolické příběhy „mythoi“. Tento názor se dozvídáme v Platónově *Ústavě*.²¹ Hranice mezi jednotlivými žánry není nikdy přesně daná. V mnoha pohádkách vystupují zvířata, ale nejedná se o bajku. Zde se setkáváme s prolínáním pohádky a mýtu. Obecně lze říci, že pohádka je zesvětštěným mýtem, kde ustupuje nadpřirozený svět. V pohádce jsou také nadpřirozené a reálné síly v rovnováze. V mýtech jsou dominantní složkou emoce, zatímco v pohádkách vede moudrost a praktičnost.²²

Sběratelů lidové slovesnosti bylo samozřejmě více. Nejdůležitějšími jmény v Čechách jsou Karel Jaromír Erben, František Ladislav Čelakovský, Josef Štefan Kubín, Václav Tille alias Václav Říha, Jiří Polívka. Ze Slovenska Pavol Dobšinský či Viera Gašparíková. Z Německa již byli zmíněni bratři Grimmové, ve Francii najdeme sbírky Charlese Perraulta a Mme de Beaumont. Fjodor Buslajev a A. N. Afanasjev jsou významní ruští sběratelé. P. Ispirescu z Maďarska, G. Nerucci z Itálie, Kandó Išii,

²¹ HOLUBOVÁ, Kateřina. *Africké pohádky ve francouzské literatuře*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova - Filozofická fakulta - Ústav románských studií. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D, s. 9.

²² tamtéž, s. 48

Kunio Janagida a Keigo Seki z Japonska. Tato jména jsou k nalezení již v úvodu zmiňované bakalářské práci²³, proto o nich není psáno detailněji. V souvislosti se sběratelstvím světových pohádek si zaslouží být zmíněn také Theodor Kilián (český esperantista), který stojí za zajímavým projektem. Jeho přátelé ze světa mu poslali lidové pohádky z daných lokalit (v esperantu). Vznikla souhrnná sbírka těchto pohádek nazvaná *Svět vypráví*. Do českého jazyka je přeložila Eva Techniková. Jindřiška Drahotová poté vyhledala další pohádky, některé posbírala a přeložila sama. Výsledkem je naprosto unikátní soubor pohádek z celého světa nazvaný *Pohádky ze všech koutů světa*²⁴. Součástí výboru je:

- 25 pohádek z knihy *La Mondo Rakontasod* Theodora Kiliana
- pohádek z knihy *Faktoj kaj fantazioj* od Marjorie Boulton
- 3 pohádky z Číny z časopisu „*El Popola Ĉinio*“
- 10 pohádek z časopisu *Juna Amiko*, vydávaného v Maďarsku
- 2 pohádky z občasníku „*Vesperto*“ Bély Kovacse z Maďarska
- 1 pohádku z mezinárodního časopisu *Kontakto*, vydává UEA, Belgie.
- 1 pohádku z knihy „*Kubaj popolaj fabeloj*“ od Marina Bacena

Na tento soubor je upozorněno také jako na možný zdroj pro vyhledávání dalších pohádek.

²³ *Pohádka jako literární žánr, problém komparatistiky*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. JCU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Zelenka Miloš, prof. PhDr. DrSc.

²⁴ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa*. *Esperanto: Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

6 Afrika

Již bylo řečeno, že pohádky se přenášely orálně. Amadou Hampaté Ba z Mali prohlásil: „Každý stařec, který v Africe zemře, je jako knihovna, která shoří.“. Tento výrok plně vystihuje důležitost stařešiny v africké kultuře a zároveň cennost a jedinečnost příběhů, které si předávají. Neznamená to však, že příběhy byly předávány ústně proto, že v té době neexistovalo písmo. Některé příběhy jsou novější, ale písmo je jen grafický záznam, zatímco vyprávění je zážitek.²⁵ Jedním ze znaků je variabilita a také multifunkčnost. Jeden příběh může mít několik variant i funkcí – informační, zábavná, výchovná a také identifikační. Lidé z jednoho společenství mající stejné příběhy někam patří, jsou součástí historie a kultury jednoho území. Je důležité si uvědomit, jak a proč tyto pohádky vznikaly, abychom dokázali plně pochopit jejich význam. K nalezení je plno lidových pohádek z této oblasti – celé pohádkové knížky i jednotlivé příběhy ve světových souborech.

Příkladem takové knížky je publikace od Lud'ka Fialy²⁶. Obsahuje deset příběhů, které vyprávějí o životě jedné domorodé vesnice. Jsou zde představeni dva konkrétní bohové, náčelník a šaman v jedné osobě – ten hledá u bohů moudrost, díky níž rozvíjí svou vesnici. Moudrost zde spočívá v objevování nových plodin – nejprve citronu, který se projeví jako lék na vředy a další choroby, dále pomeranče, grapefruitu, mandarinek (ty byly určeny pro děti, protože je byly schopné oloupat bez nože), cukrového melounu, který však nevydržel kvůli myším, papáji, manioku, banánů, ananasu a koly končisté. V knize se dočítáme i další zajímavé informace, které nesouvisí pouze se zemědělstvím. Sazení melounových semen je pro muže příliš únavné, a proto se z jejich strany objevuje žádost, aby sazení a sklizení plodů bylo prací žen, muži prý budou pole chránit. Když ženy potřebují pomoc, muži odmítnou. V noci pak úrodu napadnou myši - když muži volají o pomoc, odmítnou zase ženy. Výsledkem je nulová úroda a oběma stranám dochází nutnost spolupráce. Vidíme zde první známky genderového stereotypu, navíc ve formě, která je pochopitelná i pro dětské čtenáře. Zajímavá je také poznámka o zlatých jablcích, která představují pomeranče. Tyto plody pocházejí z oblasti mezi Čínou a Indií na jedné straně a Austrálií a Novou Guineí

²⁵ HOLUBOVÁ, Kateřina. *Africké pohádky ve francouzské literatuře*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova - Filozofická fakulta - Ústav románských studií. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D, s. 16 – 20.

²⁶ FIALA, Luděk. *Pohádky z Afriky*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0493-2.

na straně druhé. Motiv zlatých jablek totiž nacházíme i na našem území, např. v pohádce *Pták Ohnivák a liška Ryška*²⁷ od Karla Jaromíra Erbena. Najdeme jej i ve sbírce českých pohádek a pověstí národních²⁸ J. B. Malého z roku 1845 pod názvem *O zlatém ptáku*.

Další africká pohádka je vybrána z knihy *Za pohádkou kolem světa*²⁹. Jedná se o příběh mladé dívky, která přišla o matku. Její macecha a starší sestra jí trýznily. Jednoho dne macecha poslala Kande k řece Bagaji (král vod a řek), kde měla vyčistit kůži. Po dlouhém hledání jí řeka slíbila pomoc. Za kůži jí dala dvanáct koní, dvanáct krav, šest velbloudů a dvacet mul. K nim ještě dva sluhy, kteří jí měli doprovodit domů a chránit. Když to macecha viděla, poslala i svou dceru Asabe s kůžemi k Bagaji. Ten však rozpoznal její zlou povahu, kůže jí vyměnil za slepé stádo, které jí i její matce rozdupalo chýši.

Ani tato pohádka nám není neznámá. Jistě, liší se jména, prostředí a zvířata typická pro oblast Afriky, ale motiv dívky trápené macechou a nevlastní sestrou známe z *Popelky*, jejíž příběh pochází z Japonska, z *Mrazíka*, kterého spojujeme s Ruskem nebo z více české pohádky *O dvanácti měsíčkách*, kde se navíc připojuje motiv pomáhající přírody zosobněné zástupci jednotlivých ročních měsíců.

V knize *Nejhezčí pohádky světa*³⁰ jsou hned dvě africké pohádky:

- *O želvě, která přinesla jídlo.*

Vypráví o suchu a hladomoru zvířat. V okolí je kouzelný strom, který všem poskytne potravu, jen zvířata musí nahlas vyslovit jeho jméno. To zná pouze stařec žijící na kopci. Zvířata vyšlou zajíce, aby jméno zjistil. Stařec mu jméno řekne, ale při cestě zpět zajíc spěchá, narazí do mraveniště a jméno zapomene. Lev tedy vyšle slona. Tomu se však stane totéž. Lev se rozzlobí a jde za starcem sám, ale i jemu se spěch vymstí.

²⁷ ERBEN, Karel Jaromír. *Pták Ohnivák a jiné pohádky*. Ilustrace Artuš Scheiner. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o., 2004. ISBN 80-968793-8-3.

²⁸ MALÝ, Jakub. *Sebrané báchorky a pověsti národní*. Praha: Jar. Pospíšil, 1845. Svazek čtvrtý, s. 3-36.

²⁹ KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa*. 2. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 146. ISBN 978-80-7483-024-2.

³⁰ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Vyd. 1. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 26, 51. ISBN 978-80-242-2639-2.

Celou dobu se nabízela želva, ale ostatní se jí smáli, že než tam dojde, všichni zemřou hladu. Po selhání lva se však rozhodne jít. Stařec jí jméno prozradí, ona se pomalou cestou vydává dolů. Mraveniště obejde a zvířatům jméno předá, čímž je zachrání před smrtí.

- *O silné vrabčici*

Motivem je souboj zvířat – vrabčice, slona a krokodýla. Slon i krokodýl vrabčici ztrpčují život, proto je vyzve na souboj sil. Oba si myslí, že ji snadno porazí. Vrabčice však vymyslí lest. Každého pozve na jeden břeh řeky, dá jim do úst provaz – zkouška má být v přetahování. Ani jeden z nich však netuší, že na druhé konci není vrabčice, tahají, co můžou, ale je to vyrovnané. Oba se vzdají a slíbí vrabčici, že už jí nebudou obtěžovat.

Naprostým klenotem pro celou tuto diplomovou práci je kniha *První strom pohádek z celého světa*³¹. Skládá se z dvanácti mandlů, v nichž jsou pohádky z dvaapadesáti různých národů všech pěti světadílů. Obsahuje nové pohádky, které nejsou příliš známé, což umožnilo porovnání s těmi obvyklejšími. Bez takovýchto knih by to byl velmi složitý úkol, jelikož lidové pohádky jsou v různých jazycích a bylo by nemožné je všechny přeložit. Zpět ale k Africe. V této sbírce máme hned devět pohádek.

- *Proč jestřáb odnáší kuřata.* (ze západní Afriky)

Slunce si od jestřába půjčilo stotisíc zlaťáků a pak mu je nechtělo vrátit s tím, že si má jestřáb přijít, když je slunce doma - ne uprostřed dne. Kohout jestřábovi pomohl a vzbudil ho dřív, než slunce vyšlo. To se rozhněvalo a řeklo, že jestřábovi splatí dluh kohoutovými dětmi – kuřaty. Proto dodnes jestřáb ze dvorů unáší žlutá kuřátka.

Další verze této pohádky je k nalezení ve sbírce *Pohádky z celého světa*³²: Jestřáb se živil jen ovocem a zrním. Pak ale onemocněl a pomoci mu mohl jen moudrý pavouk - šamana. Ten se bál, že ho po cestě sezobne slepice. Ta ale byla dost chytrá na to, aby šamana nechala být. Její kuřata však ještě tak chytrá nebyla a pavouka sezobla. Jestřáb se rozčílil a jedno kuře za druhým odnášel – nevěděl, které pavouka sezoblo. Jak létal sem a tam, udělalo se mu lépe. Od té doby jestřábi odnášejí kuřata.

³¹ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k. s. - Knižní klub, 2015, s. 42, 92, 105, 183, 190, 242. ISBN 978-80-87543-85-6.

³² DRIJVEROVÁ, Martina. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: BRIO, 2001, s. 41. ISBN 80-861-1342-6.

- *O boji ptáků proti čtvernožcům* (z oblasti Súdánu)
Ptáky vedl pštros, který ale nemohl létat, proto dal ptákům tři svá vejce. Ta měli ptáci postupně shodit na hlavu lvovi, panterovi a slonovi – vůdcům nepřátel. Když ostatní zvířata viděla na hlavách vůdců žlutek, mysleli si, že umírají a rozutekli se. Hyenu pronásledoval kohout, ale stihla včas zalézt do nory. Kohout si sedl před vchod a čekal. Hyena ale ne a ne vylézt. Kohout si tedy vytrhl pár velkých per a postavil je před vchod. Hyena se nechala napálit a v domnění, že tam stále stojí kohout, nevylezla. V noře posla hlady.
- *Proč lidé umírají a už neožívají.* (z Jižní Afriky)
Zajíc šel za měsícem, a ten mu dal úkol. Měl lidem říct, že tak jako umírá a zase ožívá měsíc, tak budou umírat a zase ožít i oni. Zajíc to ale popletl a řekl lidem, že budou umírat a neožijí. Měsíc se rozzlobil, uhodil zajíce holí po hlavě a rozrazil mu pysky. Od té doby mají takové pysky všichni zajíci a lidé umírají a neožívají.
- *Proč slepice všechno rozhrabávají.* (ze západní Afriky)
Slepice a pes dostanou jídlo na jedné misce. Dole je omaštěné, nahoře suché. Pes si toho všimne a zaboří čumák na dno. Slepice poctivě zobe vršek. Pak jí pes upozorní, že je hloupá, že měla suché jídlo a nekoukla se, co je vespod. Slepice se poučila a od té doby vše rozhrabává, aby se podívala, co je dole.
- *Jak zajíc přemohl lva.* (ze západní Afriky)
Lev zabíjel všechna zvířata v lese. Ta ho prosila o slitování a slíbila, že mu každý den jedno zvířátko pošle. Jednoho dne poslali zajíce. Ten však nechtěl být sežrán a vymyslel lest. Řekl lvovi, že v lese žije ještě jiný lev, silnější, a že ho chce napadnout. Lev se rozzlobil a chtěl dovést k tomu druhému. Zajíc ho odvedl ke studni, lev se viděl v odraze, skočil tam a utopil se.
- *O muži a jeho koni* (ze Senegambie)
Kůň byl nejlepší ze všech, pánovi dobře sloužil, ale muž se o něj nestaral. V boji pak vyhublý a nemocný kůň neutekl a oba padli do otroctví. Jejich nový majitel dal muži na práci starat se o svého původního koně. Když kůň nabral nových sil, muže odvezl zpět domů. Ten se poučil a o svého koně již pečoval.

Tyto pohádky byly vybrány také proto, že jsou v nich typické prvky pro africké prostředí. V příbězích hrají roli domorodí obyvatelé, znázorněno je i typické africké klima – savana nebo poušť, období sucha, problémy s úrodností půdy apod. Objevují se zde africká zvířata – lev, krokodýl, velbloud, mula apod., která jednají jako lidé a řeší

nejrůznější spory. V pohádkách často nacházíme také prvek smrti. Autoři knihy se totiž snažili příběhy zaznamenat v původních verzích. Jak již bylo zmíněno, pohádky byly prvotně určené dospělým, až časem je autoři zjemnili pro dětské čtenáře. Afrika je navíc poněkud drsnější oblast, než jakou známe z Evropy.

Všechny tyto prvky ukazují nejen rozdílnost prostředí a zkušeností obyvatel oproti evropskému území, ale také nám pomáhá na první pohled odhadnout, odkud příběhy pocházejí. Když se ohlédneme zpět k problematice typologie pohádek, ty africké bychom jednoznačně řadili mezi zvířecí či přírodní pohádky. Za povšimnutí stojí také to, že v těchto pohádkách nenacházíme příliš nadpřirozených sil, naprostá většina „problémů“ jsou založena na racionálním řešení. Jistě, máme zde bohy, slunce, měsíc apod., ale stále si lidé i zvířata musí pomoc zasloužit.

Pro zajímavost je uvedena ještě jedna pohádka, z Ghany *Kdo opravdu miluje*³³. Vypráví o otci a jeho krásné dceři. O tu se uchází mnoho nápadníků a otec vybírá toho nejlepšího. Do užšího výběru se dostanou tři mladíci: Uvážlivý, Moudrý a Chytrý. Aby je otec vyzkoušel, sdělí jim, že jeho dcera zemřela a on potřebuje půjčit peníze na pohřeb. Chytrý ani Moudrý mu nepůjčí, jelikož dívka nebyla jejich ženou, nemají tedy povinnost pomáhat jejímu otci. Uvážlivý peníze přislíbí, dokonce za otcem přijíždí, aby truchlili spolu. Otec pozná, kdo bude dceři nejlepším manželem a provdá ji za Uvážlivého.

³³ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa. Esperanto: Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

7 Amerika

Někdo by mohl namítat, že americké pohádky nejsou nijak exotické. Amerika je ale zvláštní území, kde se mísí pohádky americké (v práci jsou reprezentovány pohádkami severoamerickými) jako zástupci pohádek bělochů s pohádkami původních obyvatel – Indiánů. Většina amerických pohádek, které jsou dnes k sehnání (v obchodech, knihovnách i na internetu) se týká právě Indiánů, hledání těch neindiánských bylo obtížnější, nicméně existují.

7.1 Americké pohádky - neindiánské

Následující příběhy pocházejí z knihy Nejhezčí pohádky světa³⁴.

- *O noci, která trvala tři měsíce.*

Tato pohádka je z lesního prostředí, kde se zvířata dohadují, jak dlouhý má být den a jak dlouhá noc. Medvěd chce noc, která trvá tři měsíce, čipmank spolu s ostatními zvířaty chtěla ponechat dosavadní řád – jedna noc, jeden den. A tak se rozhodli soutěžit. Čipmank měl opakovat „jedna noc, jeden den“ a medvěd „tříměsíční noc a tříměsíční den“. Kdo se první splete, prohrál. Čipmank zvítězil, ale medvěd se nechtěl vzdát a po nepříteli seknul drápy. Od té doby mají čipmankové na zádech stopy po drápech. Medvěd odešel spát a spal tři měsíce. Proto máme stále jeden den a jednu noc, ale medvědi chodí každou zimu spát na jednu noc, která má tři měsíce.

- *O trpasličím mužičkovi*

První pohádka, u které jsem narazila na konkrétní místo, v tomto případě Alabama. Jedná se opět o příběh z prostředí zvířat. Malý mužiček je nešťastný, že je malý a chce vyrůst. Ptá se Pana Koně, Pana Býka, ale ani žvýkání ovsu a trávy, ani běhání či bučení, mu nepomohlo. Proto se vydal za Panem Sovou. Ten ho požádal, aby si malý mužiček sedl k němu na větev stromu. Malý mužiček to splnil a najednou v dálce viděl Pana Koně i Pana Býka jako malé mravence. Pan Sova mu poradil, že má být spokojený sám se sebou a když ho přepadne lítost, má si vyšplhat do výšky a bude zase šťastný.

U těchto pohádek je vidět rozdílný vliv prostředí. Oproti velbloudům, lamám, pouštím a horku se setkáváme s medvědem, čipmankem, kojotem, koněm, býkem a také se sovou jako nositelkou moudrosti (což je typické i pro evropské prostředí). Zároveň tu

³⁴ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Vyd. 1. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 16, 69, 96. ISBN 978-80-242-2639-2.

nacházíme prvek pastvin, trávy, lesa... Na první pohled jsme schopni tyto pohádky odlišit od pohádek afrických.

- *O muži z oceli* – Severní Amerika

Příběh se odehrává v ocelárně, kde se soutěží o to, kdo je nejsilnější. Přijde Joe Magarac – syn Slunce a Matky Země, zdvihne nejtěžší trám a vyhraje. Stane se zaměstnancem továrny, ale vyrobí tolik ocelových trámů, že pro zbytek mužů není práce. Proto se Joe obětuje, rozpustí sám sebe a mužům poručí, aby z něho udělali trámy pro novou a větší továrnu, kde opět budou mít práci oni i jejich děti. Muži tak udělali a další roky se soutěžilo o to, kdo bude moci pečovat o pec č. 9, tu, kde se Joe obětoval.

Tato pohádka je velmi specifická. Dokážeme zúžit časové období vzniku. Pohádka slouží také jako pohled do tehdejší společnosti, do prostředí továrny, do života dělníků. „Moderní“ pohádka zde i přesto nezapomíná na bohy, jejich syn nakonec dělníky zachrání.

- *O kováři a čertu* (černošská ze Severní Ameriky)

Tato pohádka pochází ze sbírky *Bylo nebylo... Pohádky z celého světa*³⁵.

Vypráví o kováři, třikrát černém – kovářství bylo černé řemeslo, kovář byl stále umouněný a do třetice to byl černoš. Byl to ale také opilec a dělal problémy, výtržnosti. Dozvěděli se o něm v pekle a vyslali čerta Luciáše Kakabuse, aby pro něho přišel. Kovář ho však poprosil o roční odklad s tím, že mu pomůže dopadnout další hříšníky. Luciáš tedy začaroval stoličku, ze které nikdo nemohl vstát, dokud to kovář nedovolil, a perlík, který nutil lidi tlouci, dokud kovář nedovolil přestat. Za rok však Luciáš přišel znovu a byl napálen. Kovář ho pobídl k posazení na stoličku a čert musel slíbit další rok odklad. Další rok se situace opakovala, jen s perlíkem. Do třetice si čert přichystal pytel a kováře ihned odnesl. Po cestě ale dostal hlad a v hospodě mu kovář utekl. Místo sebe dal do pytle psa, který v pekle prohnal a pokousal všechny čerty. Od té doby už kováře v pekle nechtěli. Jenže ho pak nechtěli ani v nebi, dodnes tedy bloudí někde mezi nebem a peklem – možná na zemi.

Tato pohádka je zajímavá z několika důvodů. Jednak zde prvně máme postavu černoša. Dále zde narážíme na motiv pekla, na čerty, kteří jsou zobrazováni jako hloupí, na smlouvu člověka s čertem, i na nebe. Motiv pekla je v Evropě velmi oblíbený. Můžeme říci, že existují tři druhy čertů³⁶. Klasický čert, který má zastrašovat

³⁵ HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 40. ISBN 978-80-242-1947-9.

³⁶ O roli čertů v pohádkách. In: *Bovepul.blog: Literatura* [online]. 2008 [cit. 2016-05-08]. Dostupné z:

a varovat před hříchy. Často je spojován také s nabádáním lidí ke špatnostem či uzavíráním smluv. Tento čert je spojován zejména s dobou křesťanství. V dnešní době však vidáme čerty zesměšněné. Jde zřejmě o vliv osvícenství, kdy čert jako strašidlo už nebyl potřeba. V této pohádce můžeme vnímat čerta ve své původní roli, i v té zesměšněné (je hloupý, když si sedá na začarovanou stoličku, či se chytá perlíku, poté nechá kováře utéct, zatímco je v hospodě. Právě scéna z hospody může být symbolem pro druhý typ – tzv. humanistického³⁷ čerta. Ten přebírá lidské vlastnosti a pomalu se stává člověkem. Třetím typem je poté čert pohanský³⁸, který sice používá křesťanské výrazy, ale jsou to jen prázdné fráze. Jak je vidět, i podle chování postav můžeme odhadnout dobu, ze které pohádka, nebo alespoň tato konkrétní varianta, pochází. Také samotné jméno čerta Luciáš je důležité, odkazuje na Lucifera, což je padlý anděl. Opět se jedná o vazbu na křesťanství a tedy i na nebe.

7.2 Indiánské pohádky

Indiáni jsou původní obyvatelé Ameriky. Pojmenoval je tak Kryštof Kolumbus, domníval se totiž, že doplul do Indie. Označení „Indiáni“ jim už zůstalo. Jejich pohádky jsou odlišné od těch předešlých. Indiáni byli více než kdo jiný sepiati s přírodou, mysleli úplně jinak než kolonisté. V příbězích hojně vystupují mluvící zvířata, která lidem pomáhají. I osoby samotné nesou zvířecí jména. Právě u indiánů dochází k častému splývání pohádek s bajkami, případně i bájemi. Následující pohádky jsou opět jen mým osobním výběrem. Existuje mnoho knih o indických pohádkách, bajkách, bájích. Nejznámější je však jednoznačně sbírka *Indiánské pohádky*³⁹ (někdy pod názvem *Co kalumet vyprávěl*) od Vladimíra Hulpacha. Tato kniha vyšla v jedenácti jazykových verzích. Je rozdělena do dvou částí – podle území – na Severní Ameriku a Střední a Jižní Ameriku. U každé pohádky je navíc zmíněn konkrétní kmen. Pohádky jsou psané očima indiána, zachovávají názory obyvatel, kteří postupně vymírají. V těchto pohádkách jsou indiáni nejen dobří lovci, ale také zemědělci a rybáři. Umí se pohybovat po zemi, jezdit na koních či se plavit po mořích.

<http://bovepul.blog.cz/0807/o-rolu-certu-v-pohadkach-2-cast>

³⁷ např. *Zapomenutý čert* od Jana Drdy

³⁸ např. *Čertův švagr* od Boženy Němcové

³⁹ HULPACH, Vladimír. *Indiánské pohádky*. Ilustrace Josef Kremláček. Praha: Mladá fronta, 2003. Jednorožec. ISBN 80-204-0976-9.

Následující pohádky jsou vybrány z první části Hulpachovy knihy – tedy z oblasti Severní Ameriky.

- *Veliký spánek*

Pohádka, která nemůže být vypuštěna, protože vypráví o úplném začátku světa. Ten se ztrácel v tmách, všichni spali. Jen bílý mrak se probudil a svedl boj s mrakem černým. Při boji se potili, začalo tedy pršet a voda celý svět probudila. Zmíněni jsou také modrý a žlutý mrak, kteří pomohli bílému mraku svítit na svět, dokud někdo nepřijde se skutečným světlem.

- *O ohni a slunci*

Příběh pokračuje, když pavouk přinese světu oheň. Dává světlo i teplo, ale pořád to není dokonalé. Déšť může oheň uhasit. Teplé počasí vystřídaly mrazy, všechna zvířata ulehla ke spánku. V tu chvíli se objevuje liška, která si ve snu vybaví, že hezké počasí ukradl medvěd a vězní ho ve svém vaku. Myška vak prokouše a spolu s ostatními zvířaty pouští hezké počasí ven, svět je tedy zachráněn, protože od té doby má Slunce. V knize *První strom pohádek z celého světa*⁴⁰ jsem našla další variantu téže pohádky: Kdysi bylo tolik sněhu, že už nešlo lovit. Veverce se zdálo o teplém počasí a spolu s ostatními zvířaty šla hledat léto. To ze země ukradl medvěd žijící v nebeské říši. Medvěd byl zrovna na jezeře, když si zvířata došla pro teplo. Myška mu nahlodala veslo, aby medvěda zdržela. To se zlomilo, medvěd si šel do lesa udělat nové. Zvířata zatím táhla pytel k díře v nebi, kterou držela štika. Docházela jim ale síla, pytel byl těžký a medvěd je doháněl. Proto honem svrhli pytel do díry a teplé počasí se vysypalo. Zvířata honem seskákala na zem. Medvěd nevěděl, co dělat, a tak šel se zvířaty na zem také. Od té doby je ale stále mrzutý.

- *Jak přišli na svět Indiáni.*

Indiáni původně žili v nadoblačné říši. Jednoho dne začali být zvědaví, kam slunce odchází přes den. Sledují ho a zjistí, že chodí na zemi. Slunce chytí a snaží se jej svázat. Samozřejmě bylo slunce silnější. Za vytrvalost však indiánům věnovalo zemi, která měla nést jméno hrdinných rudých tváří – jméno indiánů.

Tato trojice nás seznamuje s počátkem světa očima indiánů. Za zmínku stojí, že bohové zde mají podobu mraků, v dalších pohádkách zvířat a přírody. Zajímavé je také bratrství mraků. Když se ohlédneme zpět k africkým pohádkám, všimneme si i zde bratrského vztahu mezi dvěma bohy, kteří mezi sebou soupeří. Indiáni tedy původně žili

⁴⁰ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa. 2.* V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015, s. 105. ISBN 978-80-87543-85-6,

v nadnebeské říši, na zemi se dostali až časem. Tento motiv nebyl u jiných pohádek zaznamenán. Zároveň je zde krásně vidět nejasná hranice pohádky, bajky a báje, což bylo zmíněno výše.

- *Duhový had*

Motiv Duhového hada se objevuje i v dalších světových pohádkách, nicméně jejich význam se liší. V indiánské verzi vysvětluje původ duhy. Za období strašlivého sucha had poprosí kouzelníka, aby jím s co největší silou mrštil o nebe. Tam se had roztáhne, svými šupinami seškrábne modrý led z oblohy a začne pršet. Hadovo tělo se v kapkách vody začne barevně lesknout. Od té doby vždy, když prší, objevuje se hadovo tělo – duha – ne nebi. V australské verzi naopak vodu odnese, o čemž ještě bude pojednáno. Tato pohádka je také krásným příkladem toho, jak si indiáni (a nejen oni) vysvětlovali přírodní úkazy (viz antropologická teorie).

- *O bílém leknínu*

Indiáni si všímali také dalších těles na nebi. V této pohádce se například věnují hvězdám a jejich pohybu po nebi. Jedna hvězda dokonce spadla na zem, indiánský chlapec ji zachránil. Poté se proměnila v bílou růži na skále. Po čase se cítila osamělá a nechala se odnést do prerie, kde ji ale málem rozšlapalo stádo bizonů. Nakonec se usadila ve vodě v podobě bílého leknínu. Indiáni ji nazvali vabegvaný – bílý květ, a měli ji v úctě po další a další generace.

Na základě předchozích pohádek by se mohlo zdát, že indiánské pohádky jsou zaměřené jen na přírodu. Tak to ale není. Najdeme i pohádky pojednávající o životě samotných indiánů, např. pohádka *O jahodách*. Ta poukazuje na manželský život hádavého indiána a jeho ženy, která od něho odchází. Reptavý potok ji po cestě však pomocí jahod donutil ohlédnout se. V tu chvíli se jí zastesklo a vydala se zpět. V půli cesty se potkala s manželem, který si uvědomil svou chybu a svou ženu hledal.

- *Proč se dostala smrt do indiánské země.*

V Africe za to, že lidé umírají, mohl zajíc, který popletl slova měsíce. (viz kapitola Afrika) Tady je to jinak. Lidí a zvířat bylo v indiánské zemi tolik, že v méně plodných obdobích byl veliký hlad. Kojot začal přemýšlet. Kdyby staří zemřeli, bylo by jídla dost. Ostatní s tím nesouhlasili, ale kojot se nenechal odradit. Kouzelník svolá radu, kde kojot vyrukuje s plánem. Na nebi se udělá se díra do Věčných lovišť, kam staří odejdou jen do doby, než bude jídla dost. Pak se po žebříku z indiánských šípů dostanou zpět

na zem. A tak se stalo. Kojot však provaz šípů přetrhal a mrtví již nemohli zpět. S tím kouzelník už nemohl nic dělat. Kojot byl potrestán tím, že mu všechny šípy spadly na záda a poranily mu hrb.

Kojot obecně bývá symbolem pro chytrost, mazanost ale také pro moudrost. Důkazem jsou pohádky *Jak přišel kojot o hostinu* či *Jak uměl kojot soudit*. Tak jako je kojot nositelem chytrosti, krkavec naopak představuje záškodníka. Krade indiánům jídlo i vzácné dary totemů – např. v pohádce *Dar totemů* či *Dobrodružství s velrybou*.

Dalším důležitým prvkem těchto pohádek je kukuřice, která indiánům nahrazovala ostatní obilí. V pohádce je spojena s velmi starou ženou, což opět poukazuje na moudrost a důležitost stařešiny. S indiány jsou často spojováni koně. I v české tvorbě najdeme indiánská témata, třebaže spadají spíše do autorské tvorby. Hlavně u mládeže si indiánky získaly velkou oblibu, byť byly původně tvořeny pro dospělé.

- *Jak se koně dostali k indiánům.*

Tato pohádka nás seznamuje s tím, jak se kůň k indiánům dostal. Nejslabší sirotek vesnice z vůle velkého Tiravy uplácá z hlíny koně. Odnese je k řece na nejlepší pastvinu a koně obživnou. Třetího dne se hoch domnívá, že už více neporostou, proto na ně usedne. Tirava chtěl indiánům dát velké koně, jaké mají bílé tváře, ale nakonec uzná, že menší koně jsou lepší a výkonnější. Malý kůň nese název Pony – koníček. Odtud máme dnešní poníky.

Následující pohádky jsou z druhé části knihy, tedy ze Střední a Jižní Ameriky. První část vypráví staří indiáni pomocí kouzelného kalumetu, což je pověstná dýmka míru. Druhou část nám vypráví posvátný Opeřený had, který létá nad celou zmiňovanou oblastí a poslouchá dávná vyprávění. Obecně motiv hada je v těchto pohádkách velmi častý, přestože má hned několik významů. Nejprve ale stejně jako u pohádek Severní Ameriky byl i zde zkoumán vznik světa očima indiánů z jižnějších oblastí. Rozdíly jsou obrovské.

- *Čtyři slunce a Páté slunce* čtenáři vyprávějí, že na začátku byla na světě tma. Proto se čtyři nejmocnější bohové rozhodli vytvořit slunce, které by svět probudilo. Nemohli se ale shodnout na jeho barvě. Tlalok (bůh deště) vytvořil slunce vod (modré), ale Pak ale pořad přšelo, stoupla voda, slunce se utopilo a jen ryby přežily. Šipe Totek (bůh ohně) vytvořil slunce rudé. To ale podpálilo svět, slunce uhořelo a opět nastala tma. Quetzalkoatl (bílý bůh západu) vytvořil slunce bílé. Nepršelo, nebylo horko, vše se zdálo v pořádku. Pak ale přišel čtvrtý bůh Tezkatlipoka (černý bůh) a bílé slunce

spolu se vším živým odfouklo. Měl tedy možnost vytvořit černé slunce jaguárů. Ti však na světě vše roztrhali, včetně černého slunce. Přišel tedy čas na páté slunce. Na velkou radu byli pozváni i další bohové, celkem tedy devět set devadesát devět bohů. Shodli se, že jeden z nich se musí obětovat a skočit do ohně, aby se stal pátým sluncem. Tesiztekatl se přihlásil, ale ostatní věděli, že je to mluvkka, proto požádali Nanautzina. Jak předpokládali, Tesiztekatl se bál a do ohně skočil až po Nanautzinovi. Najednou tedy byla slunce dvě. Tesiztekatl si však nezasloužil zářit stejně jako Nanautzin, proto mu bohové hodili do tváře králíka a vznikl měsíc.

- *O lidech*

Opět se sejdou čtyři bohové, které již známe. Každý z nich stvoří člověka – z hlíny, ze dřeva, ze zlata. Až poslední pokus je ale zdařilý, člověk stvořený z těsta z bílé a žluté kukuřice a boží krve. Tento člověk pracuje, vše si musí zasloužit. Sem tam narazí na zlaté lidi, kterým musí sloužit, ale ti pomalu vymírají.

- *Putování do země Anávak*

Quetzalkoatl, ten nejrozumnější z bohů, jež stvořil bílé slunce a poté ideálního člověka, se rozhodl dát lidem také jejich vlastní zem. Do země Anávak je přivedl právě v podobě opeřeného hada. Poté se proměnil zpět do lidské podoby a stal se lidským králem. V pohádce nazvané *Odchod opeřeného hada* se však dále dozvídáme, že ostatní bohové žárlili a rozhodli se pomstít. Černý bůh svedl Quetzalkoatlovu milovanou dceru, začal škodit království. Jenže Quetzalkoatl přišel o mládí a o sílu se s ním utkat. Musel je najít, proměnil se v opeřeného hada a odletěl do světa. Vrací se až v samém závěru knihy, aby vyprávěl svým věrným příběhy, které na cestách zaslechl.

- *Jak přišla na svět noc a jak hadi dostali jedové zuby.*

Zde jsou hadi tvorové, kteří ukradli noc. Hadí náčelní Surukuku ji vyměnil za džbán jedu, kterým chtěl podělit všechny hady tak, aby se mohli bránit, ale nebyli tolik nebezpeční. Podmínkou bylo, že indiánský náčelní měl tmou pustit až ve vesnici, aby Surukuku měl čas jed rozdělit spravedlivě. Jaguár mu ale vak s tmou vzal a pustil ji hned. Hadi džbán v panice převrhli a někteří si nabrali tolik jedu, že mohou zabíjet na potkání. Na někoho se zase nedostalo vůbec (anakonda).

- *O Amazonkách*

Vypráví o vzpouře indiánek, které muže nakrmí, okradou o zbraně a opustí je. Usadí se v Dívčích horách, kde se snadno všem ubrání – včetně mužů, kteří je přišli hledat. Neuspěli. Podle vůdkyně indiánek Toenzy se jim začalo říkat Amazonky.

Motiv amazonek je velmi rozšířený i v jiných kulturách. U nás známe například Dívčí

válku. První zmínky o ní nám přináší Kosmas ve 12. století, nejznámější verze pak pochází ze *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska.

Vladimír Hulpach samozřejmě není jediný, kdo se věnoval indiánským pohádkám. Další byly nalezeny ve světových souborech. Například ve sbírce *Za pohádkou kolem světa*⁴¹ *Hošík Oškliveček*, která pochází od severoamerických indiánů. I zde najdeme motiv indiánského chlapce na okraji společnosti, tentokrát ne kvůli slabosti, ale kvůli ošklivosti. Zažene medvěda, který nechce dát vesnici oříšky a obyvatele tak zachrání před hladomorem.

Další pohádky nalezneme také v knize *První strom pohádek z celého světa*⁴², nicméně témata jsou velmi podobná. Za zmínku stojí i dílo *Indiánské pohádky*⁴³ od Mabel Powers. Ta se skoro před sto lety stala mluvčí Indiánské společnosti. Sesbírala některé jejich lidové pohádky a vytvořila dvojjazyčnou knihu pro čtenáře pokročilé v angličtině – tedy spíše pro mládež. Dle mého názoru je to perfektní doplnění Hulpachových pohádek pro malé recipienty. Kniha obsahuje také nahrávky příběhů. Zástupcem pohádek Theodora Kiliána je následující pohádka, která pro názornost uvedena v původní podobě.

- *Kondor*⁴⁴

Indiáni, kteří žili v Americe, než ji dobyli Španělé, velmi milovali ptáky. Krásné peří ptáků mělo pro ně větší hodnotu než zlato a stříbro. Ptákem, kterého si cenili nejvíce Kečuové, kteří žili v Andách, v Peru a v Bolívii, byl kondor. Indiáni o něm vypráví mnoho legend. Kondor je pták, který létá nejvýše. Je silný a rychlý. Jedna legenda o něm vypráví, že v jedné vesnici, kde žil, bylo velké sucho. Žízni umírali lidé, zvířata i stromy. Kondor trpěl, když viděl, jak jeho vesničané umírají. Rozhodl se letět na vysokou horu jménem Ajačiri, o které se věřilo, že je moudrá a umí mluvit jako lidé. Kondor letěl bez přestávky několik dní a do cíle mu chybělo jen málo. Byl už vysílený, ale věřil, když doletí až na vrchol, že vesničany zachrání. Ajačiri pozorovala jeho

⁴¹ KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa*. 2. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 162. ISBN 978-80-7483-024-2, s. 162.

⁴² VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015, 254 stran. ISBN 978-80-87543-85-6.

⁴³ *Indiánské pohádky: Indian tales: stories the Iroquois: tell their children*. Brno: Edika, 2012. Dvojjazyčná kniha pro pokročilé (Edika). ISBN 978-80-266-0114-2.

⁴⁴ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa*. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

velikou námahu a viděla, že umírá. Řekla mu: „Milý kondore, neumírej, doletěl jsi až na vrchol a stal ses mým nejlepším přítelem a já už nebudu sama, nedovolím ti zemřít.“ Kondor jedním dechem vypověděl hoře, proč přiletěl, a prosil o radu a pomoc pro trpící vesničany. „Já vím jak pomoci,“ řekla hora, „ale nejdříve tě vyléčím a dám ti najíst.“ „Ne, řekni mi dříve radu“, prosil kondor, moje vesnice potřebuje pomoc, vesničané pomřou, jestli se brzy nevrátím.“ Hora s tím nesouhlasila a řekla. „Ty se nevrátíš živý, už nemáš žádnou sílu, jsi unavený.“ Ale kondor naléhal: „Řekni mi radu a já ti slibuji, až pomine sucho a moje vesnice se zachrání, zůstanu u tebe a budu zde bydlet.“ „Dobře,“ řekla hora. „Řekni svým vesničanům, ať hledají květ jinovatky na dně jezera. Až ho najdou, začne pršet a vesnice bude zachráněná.“ Kondor odletěl a za několik dní se vrátil do vesnice. Vyprávěl, že mají hledat v jezeře. Vesničané tam hned běželi a květ našli. Vesnice byla zachráněná. Kondor letěl znovu k hoře a vyletěl až na její vrchol, aby tam s ní bydlel. Od té doby je kondor posel hor a může létat výš a rychleji než jiní ptáci. Říká se o něm, že je přítelem indiánů, kteří žijí v Andách – v nejvyšším pohoří Jižní Ameriky

8 Austrálie

Austrálie je výjimečným kontinentem. Dodnes zde žijí původní domorodí obyvatelé – Aboriginové. Najdeme je v přírodních rezervacích i ve městech. Často se ve spojení s Austrálií hovoří o nejstarší „živé“ kultuře planety. Od 18. století byla Austrálie kolonizována, což původnímu obyvatelstvu neprospělo. Objevili se zde nové nemoci i nová zvířata, která zde neměla přirozeného nepřítel. Příroda je pro aboriginské etnikum to nejvzácnější a nejdůležitější, co může být. Chovají k ní velikou úctu, chrání životní prostředí, což se odráží v jejich harmonii s půdou i zvířaty.⁴⁵

Opět se zde setkáváme s prolínáním žánrů. Následující vybrané pohádky nesou výrazné prvky bajek, na které navázal například Ezop či později Ivan Andrejevič Krylov z Ruska a Jean de La Fontaine z Francie. Veškeré příběhy se přenášely ústně, nejsou žádné původní texty. V těchto příbězích nefigurují žádné pohádkové bytosti, ale spíše stvoření, kterých se domorodí obyvatelé báli či je naopak uctívali. Nacházíme zde také odkazy na klanový systém a přísné tresty při nedodržení pravidel v této společnosti. Dalším typickým prvkem je vysvětlení zrodu tvorů, které domorodci potkávali ve svém okolí.

- *O sobecké písečné paropuše*⁴⁶

Paropucha byla tak žíznivá, že vypila veškerou vodu – napajedlo, mokřinu, jezero, řeky, rybníky... Čím víc vody vypila, tím byla větší. Nakonec už se vešla jen na vrchol hory. Nazlobená zvířata se za ní vydala a žádala vodu zpět. Dingo, klokan spolu s ostatními po ní začala házet kameny, až klokan ji zasáhl oštěpem. Voda z žáby vytekla zpět na původní místa a paropucha se zase stala malou. Tolik se styděla za svou chamtivost, že neměla odvahu se ukázat. Od té doby se paropuchy schovávají v písku a vylézají jen v noci.

- *Nedožera*⁴⁷

Pohádka je o vesnici, kde staří se modlí za úspěšný lov k bohům, zatímco mladí se učí lovit a na bohy se nespolehají. Jednoho dne se pod vedením náčelníkova syna Jungiči

⁴⁵ HABRDOVÁ, Veronika. *Zkoumání narativních struktur světových pohádek*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. JU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D., s. 58.

⁴⁶ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 58. ISBN 978-80-242-2639-2.

⁴⁷ HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 32. ISBN 978-80-242-1947-9.

mladí lovci vydají i s děvčaty na lov. Objeví rákos na pletení košíků i jamy – sladké brambory. Těchto objevů se ujmou dívky, muži jdou rybařit. Nic ale nechytí. Když už mají jít zpět, Jungiča naposledy nahodí (jako návnadu použije kus ptačího masa, co měl k jídlu). Najednou mu prut zabere a za pomoci ostatních táhne mládě Nedožery⁴⁸. Ostatní se vyděsí a volají na Jungiču, ať rybu honem pustí. Ten to odmítne a s rybou utíká pryč. Dospělá Nedožera je jim ale v patách. Voda stále stoupá, až nemají kam utéct. Nakonec se promění v černé labuť. Malá Nedožera již byla sice zpět, ale mladí lovci trestu neušli.

- *Jezero Barrine*⁴⁹

Yummani (duhový had) každé ráno vstal a vyhříval se na kameni. Jednoho zimního dne spal u ohně, když ho uviděli ptáčekové. Chtěli se také zahřát a přemýšleli, jak hadovi oheň ukrást. Ten je ale vždy odehnal. Až ve velkém černém ptákoví našli spojence. Ten Yummaniovi oheň vzal a ptáčci se konečně mohli hřát. Následkem toho ale zpychli a začali hadovi ubližovat. Ten se tedy rozhodl odstěhovat. Opustil zemi Ngajan, navíc však s sebou odnesl i všechnu vodu. Došel na místo zvané Jezero Barrine. Tam všechnu vodu vylil a žije tam dodnes.

- *Barramundi*⁵⁰

V čase snů neexistovaly ryby. Boodi a Yailima se chtěli vzít, ale jejich kmen měl pro dívku jiného ženicha. Rozhodli se tedy utéct, jelikož za porušení přání kmene byli odsouzeni k trestu smrti. Muži z kmene je však při útěku zahnali do pasti – na konec útesu. Jejich jedinou možností, jak zůstat spolu, bylo skočit do vody. Dodnes tam žijí v podobě ryb – Barramundi.

Mezi další australské pohádky patří knihy o Blinky Billovi ze 40. let 20. století. Autorkou je Dorothy Wall z Nového Zélandu. Příběh je o koale (národní australské zvíře) s povahou zlobivého chlapce, pro něhož jsou typické červené laclové kalhoty. U nás tento prvek známe z Krtečka od Zdeňka Millera. Paralelu zde najít i v hledání cesty domů malého štěněte buší, kdy vyleze na strom pro šátek a uvidí chatku. Stejnou situaci známe z pohádky *O perníkové chaloupce*, kdy sourozenci Jeníček a Mařenka také lezou na strom a spatřují chaloupku. Tento příběh je k nalezení v mnoha zemích,

⁴⁸ Nedožera je lidožravá ryba, zřejmě žralok.

⁴⁹ HABRDOVÁ, Veronika. *Zkoumání narativních struktur světových pohádek*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. JU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D., s. 62.

⁵⁰ tamtéž, s. 59

byť v různých variantách (viz bakalářská práce). Mezi australskou klasiku patří ještě pohádky o Snugglepot a Cuddlepie (dva nevlastní bratři zrozeni ze žaludu). Autorem je May Gibbs. Hlavním poselstvím těchto lesních příběhů určeným zejména menším čtenářům je obrovská moc lidí, kteří svou neopatrností často zvířatům a přírodě ublíží. V australských pohádkách figurují zvířata typická pro toto prostředí. I v Evropě se ale setkáváme s takovými pohádkami. Příkladem může být Včelka Mája od Waldemara Bonselse, či autorská pohádka Medvídek Pú od Alana Alexandera Milneho.⁵¹

⁵¹ HABRDOVÁ, Veronika. *Zkoumání narativních struktur světových pohádek*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. JU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D., s. 63-67.

9 Inuitské pohádky

Inuité či Eskymáci jsou domorodí obyvatelé severní části Kanady, Grónska a Aljašky či severovýchodní Asie – Sibíře, patří mezi indiánské kmeny. Na Sibíři a na jižní Aljašce se nazývají Jupikové, v Grónsku Kalaallité. Eskymák znamená v překladu „jedlík syrového masa“, sami Inuoté toto označení vnímají jako hanlivé. Některá jejich slova přešla i do naší řeči: kajak, nanuk, iglú nebo malamut. Nejstarší projevy inuitské kultury jsou písně zpívané s bubínky, pověsti, mýty a pohádky – vše se přenášelo ústně z generace na generaci. Mezi nejvýznamnější sběratele inuitské literatury patří Heinrich Rink, Knud Rasmussen či Jens Rosing.

- *Sedna a neznámý lovec*⁵²

Pohádka vypráví o inuitské dívce a jejím otci. Je zde popsána krajina sněhu a ledu, dlouhé noci a velmi krátké léto. Inuité jsou lovci. Když dívka dorostla do věku na vdávání, mělo o ni zájem mnoho mládenců. Ona však všechny odmítala, líbilo se jí, že se o ni perou, či dokonce umírají. A tak postupně nápadníků ubývalo, až nezbyl žádný. Sedna litovala svého chování, a když byl její otec na lovu, vyhlížela byt' jen jediného hochu. Najednou se jeden objevil. Svými vlídnými slovy ji nalákal k sobě do kajaku a odvezl ji do vzdálené země – Země duchů, kde žijí jen ptáci. Její muž se v něj proměnil také. Otec však na Sednu nezapomněl a vydal se ji hledat. Našel ji, pokusil se ji odvézt domů, ale hejno ptáků v čele s jejím manželem Sednu strhlo do vody a otec už ji nikdy neviděl.

Následující pohádky pocházejí z knihy *První strom pohádek z celého světa*.⁵³

- *Jak stařeček léčil.*

Pohádka vypráví o stařečkovi a stařeně. Stařena je zlá a hádává. Jednoho dne spadne v lese do jámy. Když ji chce stařeček vytáhnout, místo ní vyleze čert. Ten se stařečkem uzavře smlouvu. Čert bude na lidi posílat nemoci a stařeček je bude léčit. A tak se i stalo. Až jednoho dne onemocněla carova dcera. Ta ale měla zemřít, čert zakázal stařečkovi ji léčit. Ten ale po výhrůžkách cara přišel a čerta odlákal, takže se dcera uzdravila. Stařeček dostal velkou odměnu. Odešel do krajů, kde ho nikdo neznal, a byl šťastný. (s. 54)

⁵² HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 76. ISBN 978-80-242-1947-9.

⁵³ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-87543-85-6.

V této pohádce nacházíme hned několik známých prvků. Zaprvé motiv čerta a uzavírání smluv s člověkem, na který jsme narazili u afrických pohádek (a také českých). Druhým důležitým motivem je léčba nemocných lidí na základě domluvy s tím, kdo nemoci rozdává. To známe z pohádky Dařbuján a Pandrhola⁵⁴, kde byla smlouva mezi člověkem a smrtkou.

- *O nevděčném medvědovi*

Pohádka je o medvědovi, který vidí na moři kru s tuleni. Zafouká, čímž dá sílu větru a ten mu za pomoc kru s kořistí přiřzene. Medvěd se nakrmí a na kře usne. Když vítr opět potřebuje pomoci, medvěd jej odbude. Na břehu jsou lovci, kteří zahlédnou medvěda a chtějí jej ulovit. Ten v zoufalství volá vítr, aby kru od lovců odehnal, ale vítr nepomůže. Medvěd se stane kořistí. (s. 111)

Tato pohádka je původně řazena k vánočním pohádkám Inuitů. Nalezneme ji například v díle *Vánoční pohádky z celého světa*⁵⁵.

- *O princovi jménem Lini a dívce jménem Signy*

Lini byl na lovu, kde ho unesly dvě obryně, čarodějky. Uložili jej do postele a zaklínadlem uspali. Probouzeli ho jen proto, aby se zeptali, zda si vezme mladší obryni za ženu. Když nesouhlasil, opět jej uspali. Král dal syna hledat, ale nikdo o něm nevěděl, proto slíbil, že kdo ho přivede, dostane půl království. Chudá dívka Signy se o tom dozvěděla a vydala se prince hledat. Našla jej, čarodějky spolu s prince ošálila. Zjistila, že svůj život ukrývají ve zlatém vejci, které princ rozbil. Pak Signy odvedla prince domů. Dostala půl království prince za muže. (s. 114)

Motiv života ukrytého ve vejci najdeme v české pohádce *Pták Ohnivák*⁵⁶ či *O statečném kováři*, která byla natočena na motivy pohádky *Neohrožený Mikeš* od Boženy Němcové.

- *Proč pes žije s člověkem.*

Pes žil sám, ale bylo mu smutno. Chtěl tedy žít se zajícem. Když ale zaštěkal, zajíc se bál, že přijde vlk a sežere je. Pes odešel a zkusil žít s vlkem. Situace se opakovala, vlk se bál medvěda. Ten pak zase člověka, a tak šel pes za člověkem. Když v noci pes zaštěkal, člověk ho chválil s tím, že jistě vyděsí vlky nebo medvědy. Žijí spolu do dnes.

⁵⁴ DRDA, Jan. *České pohádky*. 12. vyd., 3. vyd. v Albatrosu. Ilustrace Josef Lada. Praha: Albatros, 2007. Pokladnice Albatrosu. ISBN 978-80-00-02039-6.

⁵⁵ DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995, s. 35. ISBN 80-858-4748-5.

⁵⁶ ERBEN, Karel Jaromír. *Pták Ohnivák a jiné pohádky*. Ilustrace Artuš Scheiner. Bratislava: Agentúra Cesty, 2004. ISBN 80-968793-8-3.

(s. 142)

Inuité ke svému pohybu používali hlavně kožené kajaky a psí spřežení. Pes je tedy jeden z charakteristických prvků tohoto etnika.

- *O ptáčkovi zlatém zobáčkovi*

Tato pohádka je starém páru. Dědeček jde na dříví a kopne do pařezu, z něhož vyletí ptáček zlatý zobáček. Zeptá se stařečka, proč kope do jeho pařezu. Ten se svěří, že nemají dřevo. Ptáček ho pošle domů s tím, že ráno dřevo mít bude. To se stalo. Stařenka hnala stařečka znovu do lesa – tentokrát pro jídlo. Poté znovu pro obchod. Následně chtěla být carevnou a nakonec chtěla mít všechnu ptáčkovu moc. Poslední žádost jí ptáček nesplnil. Ráno vstali a byli z nich čerti. (s. 217)

O výskytu čertů jsem již bylo psáno, ale v žádných jiných pohádkách nebyl nalezen motiv proměny člověka v čerta jako trest za hříchy.

- *O muži, který si přál žít s vílou*⁵⁷

Kdysi dávno žil jeden mladý muž, který potkal krásnou vílu. Zamiloval se do ní a vzal si ji za ženu. Žili spolu šťastně po nějakou dobu. Potom ten muž zjistil, že jeho žena už není víla a opustil ji. Toulal se sám po kopcích a lesích a snažil se najít ztracené štěstí. Obyčejné ženy se mu nelíbily. Až jednoho dne, jak se tak toulal po lánovém kraji, zůstal stát u hluboké propasti. Rozhlížel se kolem a hledal kudy by mohl propast obejít, nebo přeskóčit. Jak se tak rozhlížel, uviděl na protější straně kouzelnou vílu. Byla tak krásná, že to předčilo všechny jeho představy. Stála tam v celé své kráse, sluneční paprsky dopadaly na její zlaté vlasy a sladce se na něho usmívala. Muž stál okouzlen a přál si jí mít, cítil, že ji miluje z celého srdce a z celé své duše. Zamával na ni, ale ona běžela pryč. Muž neváhal, přeskočil propast a běžel za ní. Když ji doběhl, přitiskl ji k sobě a chtěl ji líbat. Náhle si ale uvědomil, že tato nádherná bytost není víla, ale ... jeho žena, kterou opustil.

⁵⁷ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa*. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

10 Indické pohádky

V indických pohádkách mají hlavní roli opět zvířata. Pro toto území je charakteristický slon, tygr, had, opice a další. Velkou roli mívá i želva. Byly nalezeny velmi různorodé pohádky, nejen pohádky zvířecí, ale také s motivy vesnice, rybářů či království.

- *Slon a myška*⁵⁸

Zlý slon, ubližuje celé vesnici, rozdupává pole s úrodou, vysmívá se slonům, kteří slouží lidem, nejvíc však ubližuje malé myšce. Vždy jí vytopí domov vodou, má problém utéct (neumí plavat) a musí stavět nové obydlí pro své potomky. Myška se chce pomstít. Žádá o pomoc bohaté, chudé, ale nikdo jí nechce pomoci, smějí se, že nikdy nad slonem nevyhraje. Když jde slon pít, skočí mu do chobotu, začne škrábat a kousat. Slon vzteky rozdupe bohatým jejich majetek a už se nikdy nevrátí. Vesnice oslavuje chytrost myšky. Poučení: nezáleží na síle, ale na chytrosti.

- *Cena přátelství*⁵⁹

Velmi bohatý muž hlídá své truhly se zlatem. Je tak lakomý, že mu padá dům, jí pouze hrst rýže denně. Nemá rodinu ani přátele. Nemůže spát strachy o svůj poklad, hledá místo, kam ho uschovat. Objeví nedalekou jeskyni. Je nadšený, už se mu dobře spí. Lidé z vesnice o něj mají strach, neví, jak mu pomoci. Vystopují ho a jeho truhlu ukradnou. Lakomec je zničený. Vesničané ho vezmou k sobě, ošatí ho, dají mu jídlo. Lakomec objeví přátele. Zamiluje se, narodí se mu syn. Po penězích už touží jen z důvodu, aby mohl opravit dům pro svou rodinu. Truhla je mu vrácena, polovinu rozdá obyvatelům vesnice, žije šťastně.

- *Věrný Viravara*⁶⁰

Kdysi žil statečný král Džúdraka. Měl dobré srdce, jeho lid by šťastný. Za králem přišel brahmín, aby mu nabídl své služby. Žádal každý den pět set korun. Král by štedrý, peníze mu dal, zajímalo ho však, na co potřebuje tolik peněz. Nechal ho sledovat svými vyzvědači. Přišli se zprávou, že sto korun dává své ženě na domácnost, sto korun dal žebrákům na masti a oděv, stokorun daroval kněžím na úctu Bohům, poslední dvě sta dal z milosrdenství brahmínům. Král věděl, že toto je pravý hrdina. Viravara byl věrný,

⁵⁸ DRIJVEROVÁ, Martina. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: BRIO, 2001, s. 6. ISBN 80-861-1342-6.

⁵⁹ tamtéž, s. 50

⁶⁰ KRULICHOVÁ, Marie. *Princezna ze sna a další pohádky z celého světa*. Ilustrace Raphael Jones, Dagmar Krásná. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 1994, s. 49. ISBN 80-901-6220-7.

hlídal bránu krále i za nejhoršího počasí. Zdáli slyšel král ženský pláč. Poslal Víravaru, aby zjistil, co se stalo, nenápadně ho však sledoval. Žena prozradila, že král do tří dnů zemře, pokud Víravara neobětuje svého syna. Sluha tak učiní, setne synovi hlavu. Dcera zemře žalem, matka se nechá spálit s dětmi. Víravara si setne hlavu. Král tak nemůže žít, chce se tedy zabít i on. Bohové ho zastaví a vzkřísí celou rodinu. Víravara opět hlídá bránu krále, jsou dobrými přáteli.

- *O čtyřech kamarádech*⁶¹

Čtyři kamarádi (krysa, želva, havran, koza) se každý večer scházejí u vody a povídají si. Jednoho večera koza nepřijde. Havran se jí vydá hledat, vidí, že je koza uvězněná v síti lovce. Zavolá krysu, aby překousala síť. Kryse se daří, ale želva nevydrží čekat a vydá se na pomoc kamarádům. Koza je vysvobozena, všichni utíkají, jelikož se lovec vrací, ale želva je na útěk pomalá. Lovec si ji nechá k večeři. Kamarádi vymýšlí nový plán záchrany. Koza se rozeběhne za lovcem, je velmi rychlá a ten dostane strach. Pustí pytel se želvou. Další večer zase sedí všichni u vody a probírají dobrodružství.

- *O tygru, hadovi, opici a člověku*⁶²

Ve vesnici žil muž jménem Jadžnadata. Byl velmi chudý, jeho rodina umírala hladu. Jeho žena ho přesvědčila, aby šel do světa a našel místo, kde se jim bude lépe žít. Po cestě se zastavil u studny. Když se podíval na dno, byli tam: opice, tygr a had a člověk. Všichni ho prosili o záchranu, svolil a vytáhl je. Slíbili mu pomoc. Jadžnadata pokračoval v cestě, ale už byl zoufalý, rozhodl se vrátit domů, po cestě ho napadlo požádat o pomoc přátele. Opice mu sebrala ovoce ze stromů, dosyta se najedl, Tygr mu dal zlatý řetěz prince, který ho chtěl ulovit. Člověk byl zlatotepec, Jadžnadata chtěl pomoci s prodejem zlata, ten však poznal řetěz prince. Věděl, že dostane odměnu od krále, prozradil ho. Král zavřel Jadžnadatu do vězení za zabití jeho syna. Přišel had a řekl vězni plán. Uštkne královnu a jediný, kdo ji zachrání svým dotekem, bude Jadžnadata. Stane se tak, král si nechá vysvětlit, kde sebral řetěz prince. Stanou se přáteli. Zlatotepec je potrestán. Jadžnadata od něj dostane hromadu zlata a stane se jeho rádcem. Na královský dvůr si vezme i svou rodinu. Žijí šťastně.

⁶¹ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 37. ISBN 978-80-242-2639-2.

⁶² KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa. 2.* Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 178. ISBN 978-80-7483-024-2.

V další sbírce nazvané *Bylo nebylo*⁶³ je příběh *Jak Utanka měnil*. Zajímavý je zde motiv trosečníka, který známe i z dalších příběhů. U nás je nejznámější Robinson Crusoe, respektive jeho adaptace⁶⁴. Na základě tohoto díla vznikají i další tzv. robinsonády. V této indické pohádce se plaví Utanka po moři a chce poznat svět. Loď se ale potopí, on jediný přežije a zůstává uvězněn na pustém ostrově. Zachrání ho až černý kňour s kouzelným diamantem, který dokáže přenášet lidi. Utanka se tak dostává dál do světa, kde mění diamant za kouzelnou sekyru, tu za kouzelnou misku a tu za buben, díky němuž vyžene z království zlého krále a sám se stává v této zemi panovníkem.

Kouzelné předměty s těmito vlastnostmi najdeme i v české literatuře. „Výrobu“ vojáků, kterou zde svede buben, umí také harfíčka z pohádky *Tři veteráni*⁶⁵ i či kamizola v pohádce *Z pekla štěstí*⁶⁶. Stejně tak navařit umí v této pohádce kouzelná mistička, ve *Z pekla štěstí* umí totéž kouzelný ubrus, stejně jako čertovské sedmimílové boty v téže pohádce napodobují kouzelný cestovní diamant.

Mezi oblíbená díla patří také kniha *Nejkrásnější zahrada indické pohádky*⁶⁷. Ve sbírce *První strom pohádek z celého světa*⁶⁸ byly nalezeny další pohádky:

- *Jak se ptáček odměnil.*

Pohádka je o stařečkovi a stařence, kteří mají doma ptáčka. Stařec musí odejít a ženě dá za úkol se o ptáčka postarat. Ta o něho nepečuje, proto se ptáček rozhodne odejít. Prokouše klec a uletí do lesa. Když se vrátí stařeček domů, je rozzlobený a vydává se ho hledat. Ptáčka najde, nějakou dobu u něho zůstane, ale přesvědčit ho k návratu nedokáže. Na rozloučenou ptáček nabídne dar – stařeček si má vybrat mezi dvěma koši.

⁶³ HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 104. ISBN 978-80-242-1947-9, s. 104.

⁶⁴ Albert Vyskočil překládal originál, v roce 1941 pak napsal svou adaptaci (VYSKOČIL, Albert. *Příběhy Robinsona Crusoe*. Praha: Orbis, 1941.), další adaptaci napsal také J. V. Pleva (PLEVA, Josef Věromír. *Robinson Crusoe*. Ilustrace Zdeněk Burian. Praha: NJŠ, 2011. ISBN 978-80-86922-39-3.)

⁶⁵ WERICH, Jan. *Fimfárum*. 11., rozš. vyd., V Albatrosu 6., rozš. vyd. Ilustrace Jiří Trnka. V Praze: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-03019-7.

⁶⁶ podle pohádky *Český Honza* (DRDA, Jan. *České pohádky*. 12. vyd., 3. vyd. v Albatrosu. Ilustrace Josef Lada. Praha: Albatros, 2007. Pokladnice Albatrosu. ISBN 978-80-00-02039-6.)

⁶⁷ MAREK, Jiří. *Nejkrásnější zahrada indické pohádky*. Praha: Československý spisovatel, 1979.

⁶⁸ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-87543-85-6.

Ten si vybere košík malý, v něm doma najde zlato a drahé kamení. Žena to uvidí a hned běží za ptáčkem také. Vybere si ten větší koš, ale doma z něho vylezou hadi a štíři. Stařena se poleká a utíká pryč.

- *O Slunci, Měsíčku, Větru a Obloze*

Jednoho dne šli Slunce, Vítr a Měsíček na oběd k tetě Blýskavici a ke strýci Hromu. Matka Obloha je vypravila a sama čekala doma. Všichni se dosyta najedli, ale jen Měsíček schovával i pro matku. Doma Oblohu Slunce i Vítr uráželi, Měsíček se jí zastal a předal jí nastřádané dobroty. Matka Slunce potrestala tím, že bude navždy hořet ve věčném ohni a vše spalovat. Vítr bude mít nikdy klid, vše, čeho se dotkne, vysuší. Naopak Měsíček bude za odměnu vždy chladivý, něžný a krásný. Proto v Indii lidé nenávidí Slunce a Vítr, ale milují Měsíc.

Tato pohádka byla vybrána pro možnost srovnání s předešlými zeměmi. Pojednává o zrodu Slunce, Větru i Měsíce v dnešní podobě, přidána je širší rodina v podobě Oblohy, Blýskavice či Hromu.

- *Jak zajíc přemohl lva.*

V lese žil lev, který požíral ostatní zvířata. Proto se sešli a dohodli se s ním, že mu každý den pošlou sami jedno zvíře k obědu. Tak plnili, dokud neměl být sežrán zajíc. Ten vymyslel lest v podobě druhé, silnějšího, lva ve studnici. Skutečný lev tam skočil, aby soka zabil a utopil se. Tuto pohádku známe již z území západní Afriky, dokonce v naprosto stejné podobě.

Nemohli bychom psát o indických pohádkách a vynechat pohádky *Tisíc a jedna noc*. Je to anonymní sbírka lidových pohádek, bajek a dalších příběhů, zřejmě pochází ze středověku. Vznikala velmi dlouho dobu (od 7. do 16. století). Nejstarší část sbírky je právě indického původu. Tento základ se poté dostal do Persie, kde byly přidány další příběhy, rozšířena byla následně i Araby, když ovládli Persii. Velkou zásluhu na velké popularitě těchto pohádek nese francouzský orientalista a archeolog Antoine Galland, který objevil arabský rukopis této sbírky a přeložil jej do francouzštiny. Dílo mělo obrovský úspěch a začalo se překládat do dalších evropských jazyků. Do češtiny sbírku

přeložil orientalista Felix Tauer, neznámějším je však výbor *Pohádky z tisíce a jedné noci* od Františka Hrubína s ilustracemi Jiřího Trnky. Poprvé vyšly v roce 1956.⁶⁹

⁶⁹ Tisíc a jedna noc. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis%C3%ADc_a_jedna_noc

11 Dálný východ

Jednou z pohádkových knih tohoto území je *Kouzelná tykev*⁷⁰, která je výběrem původní sbírky Borise Riftina. Ten studoval na univerzitě v Leningradě, kde se setkal s člověkem z rodu Tunkanů. Tunkani jsou lidé žijící ve Střední Asii, Kirgísií a Kazachstánu. Borise toto společenství zaujalo natolik, že se rozhodl do Kirgísiie odcestovat, naučil se jejich jazyk a zkoumal jejich lidovou tvorbu. Prvním jeho zdrojem byla parta zedníků, se kterými cestoval po zemi. Ti mu o pauzách mezi prací nejprve představili lidové písně, poté i pohádky. Pro tunkanské etnikum je typické, že pohádky vyprávějí výhradně muži, zatímco ženám jsou určeny písně. Když se Riftin o rok později pokusil pohádky sepsat, musel dokázat, že má o místní historii skutečný zájem, aby přiměl místní obyvatele ke spolupráci. Pomohl mu Tunkan Machmud Chasanov, který sesbíral vesnické pohádky i v dalších tunkanských zemích. Ilias Jusupov byl místní badatel, spolu s Riftinem a Chasanovem přeložil pohádky do ruštiny, aby je zpopularizoval. Hrdličková pak příběhy upravila pro české čtenáře. Výsledkem je zmiňovaná kniha, v níž najdeme následující výběr pohádek.

- *O zemi lišek*

Pohádka vypráví o starém lovcí, který žil se svou ženou v lesích, kde také lovil zvěř pro obživu. Starý pár neměl děti, ale byl navštěvován jejich synovcem zvaným Sirotek, posledním příbuzným. Jednoho dne se starý lovec vydal jako obvykle na lov do lesů, vybaven mimo jiné i kotlíkem a hrstí nudlí. Lov byl neúspěšný, lovec se tedy rozhodl usadit a uvařit si nudle. V tu chvíli k němu přiběhli dva chlapi. Lovci to bylo podezřelé, ale rozdělil se s nimi o svůj pokrm a chlapi poté zmizeli. Sotva se tak stalo, lovec uviděl dvě lišky, což bylo první štěstí v lovu toho dne. Jakmile lišky stáhl z kůže a vyvrhl, objevil v jejich žaludcích nudle. Pomyslel si, že se jedná o nějaké čáry, ale nevěnoval tomu příliš pozornosti. Najednou se ale lovci přitížilo a jen s obtížemi dojel domů. Stařena se o lovce starala a snažila se bolesti utišit. Dorazil i synovec Sirotek, který pomohl s domácími pracemi, bylo mu strýce velmi líto. Cestou zpět potkal překrásnou dívku, která jej přemluvila, aby šel s ní. Dostali se do nádherné země plné blahobytu, kde se Sirotkovi velmi líbilo, i na strýce lovce zapomněl. Jednoho dne se Sirotek procházel v tomto kraji a potkal stařečka, který v klidu popíjel čaj. Nechtěl jej rušit, a tak pokračoval cestou dále, kde objevil svého strýce, starého lovce, umírat

⁷⁰ HRDLIČKOVÁ, Věnceslava. *Kouzelná tykev: Pohádky z dálného Východu*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981.

přivázaného ke stromu. Po neúspěšné snaze o pomoc musel jít požádat o radu starce, který popíjel čaj. V tom uviděl, že stařec je liška a pochopil, že se ocitl v zemi lišek. Stařec mu vysvětlil, že jeho strýc celý život lovil lišky, a proto jej teď trestá. Sirotek jej přemlouval, aby strýce pustil a stařec nakonec povolil. Zatoužil vědět, jak se bude mít strýc doma. V tu chvíli se objevila ona dívka, která jej do země lišek přivedla a věnovala mu bílého koně a drahokam. Ten měl po návratu domů prodat a z peněz živit strýce, který se zavázal, že již nikdy lišky lovit nebude. Po návratu se Sirotek od tety dozvěděl, že strýc se zázračně uzdravil. Důvod jí však nikdy neprozradil.

- *Vyšívání střevoček* – jedna z variant Popelky, více u čínských pohádek
- *O dvou bratrech*

Dva bratři Ičon (skromný, spravedlivý a pilný) a Ituan, jeho přesný opak, se vydali do města prodat Ičonovy velbloudy a zboží. Putovali společně pouští, dokud se nerozhodli, že se uloží ke spánku. První hlídal Ičon, poté Ituan. Ituan se však rozhodl zradit svého bratra a se vším odjel do města, kde se chtěl obohatit na úkor bratra. Ičon se ráno probudil a zjistil, co se stalo. Vydal se tedy pouští sám, dokud neobjevil opuštěný chrám s jídlem a vodou. Když zde přečkával noc, objevil se tygr, vlk a lišák. Povídali si o řešení problémů jednoho statkáře, které nebyly na první pohled vidět. Uzdravení jeho nemocné dcery, objevení vody a pokladu na jeho statku. Ičon vše vyslechl a hned druhý den se vydal za statkářem. Skrytě se vydával za doktora, postupně uzdravil dle rad tygra, vlka a lišáka jeho dceru a také pomohl objevit poklad a vodu. Dceru si vzal za ženu. Mezi tím však voda vytvořila řeku a podemlela zdi chrámu, což se vládci nelíbilo a dal Ičona najít. Ten se ale nedal a navrhl postavit koryto, které vodu usměřilo. Vládci se zalíbil a stal se jeho rádcem. Přestěhoval se do města i se svou ženou a vybudoval si post váženého měšťana. Jednoho dne náhodou poznal v žebrákovi svého mladšího bratra, který ho kdysi podvedl. Pozval jej k sobě a vyprávěl mu o setkání v chrámu. Bratr se rozhodl zradit vlastní krev podruhé a vydal se do chrámu. Tygr, vlk ani lišák však žádnou radu neposkytlí, navíc jej objevili a zahubili. Ičon si uvědomil, kam se bratr vydal a jel jej ráno hledat. Dozvěděl se, co se stalo, ale protože si to bratr zasloužil, zvířatům odpustil.

- *Pavouk se smaragdovými očima*

Vdova měla syna a dceru. Dcera byla krásná a říkalo se jí také Kráska. Syn si vzal dívku jménem Lotos, která měla s Kráskou vřelé vztahy. Krásku také potají miloval Pasáček, syn souseda. Jednoho dne se stalo, že Kráska onemocněla, zeslábla a nikdo nevěděl, co se dělo. Matka vyslala Lotos, aby se Krásky zeptala, co se děje. Nakonec Kráska

prozradila, že ji v noci navštěvuje mladík, který z ní vysává život. Matka poradila, aby se jej Kráska zeptala na jméno a při jeho odchodu mu zapíchla do oděvu jehlu s nití, která je dovede až k onomu tajemnému mladíkovi. Tak se i stalo a druhý den se podle nitě vydali hledat tajemnou osobu. Došli z pokoje až do kůlny, kde objevili v proutěném koši velkého pavouka se smaragdovými očima. Ženy nevěděly, co mají dělat a tak se vydaly za vědmou. Ta poradila, že Krásku před synem mocného pavoučího krále zachrání jen ten, kdo ji opravdu miluje. Pavouk se chtěl stát člověkem, a proto sál dívce krev. Po návratu do kůlny se ukázalo, že jediný, kdo se rozhodl s pavoukem bojovat, byl Pasáček. Vše dobře dopadlo a pavouk se po boji proměnil v popel, v němž se třpytily dva smaragdy. Dívka konečně zjistila, kdo ji měl nejraději a s Pasáčkem žila šťastně po dlouhou dobu.

11.1 Japonsko

- *O velké vlně*⁷¹

V krásné vesnici obklopené rýžovými poli stál na vysoké zelené plošině obrovský dům. Žil tam starý muž Hamaguči se svým desetiletým vnukem. Jednou večer se radovali a sledovali pole, byl čas úrody. Najednou stařec uviděl obrovskou vlnu na moři. Znal jí pouze z vyprávění. Řekl vnukovi, ať rychle přinese pochodeň, vnuk nechápal, ale poslechl. Stařec začal zapalovat všechna pole s úrodou. Celá vesnice běžela oheň uhasit, mezitím vlna zavalila všechna jejich obydlí. Zachráněné nechal bydlet u sebe v domě, dokud si nepostavili nové domy. Po jeho smrti obyvatelé vybudovali svatyni - na památku toho, který obětoval všechno, co měl, pro záchranu přátel.

- *O mazaném sedlákovi*⁷²

Sedlák Jasohači vylepil ve vesnici ceduli, že v neděli ráno vyšplhá do nebe. Lidé se mu smáli, přesto řekli, že přijdou. Jeho pán byl rozzlobený, všechna pole byla zoraná, jen to jeho stálo ladem a sedlák zatím ztrácí čas hloupostmi. Ten v neděli ráno zasekl bambus do hlíny a začal šplhat, bohužel v polovině cesty spadl. Takto opakoval pokus čtyřikrát, na všech rozích svého pole. Vždy když spadl, dokázal dav přesvědčit, aby mu ještě dal šanci. Znudění lidé nakonec odešli. Jasohači se ale usmíval. Pán se rozzlobil, nechápajíc

⁷¹ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 63. ISBN 978-80-242-2639-2.

⁷² tamtéž, s. 100

čemu se směje. Mohl už přece dávno orat. Nedošlo mu, že tam, kde byly jen neorané hromádky hlíny, bylo teď pole, udupané dohladka a připravené na sázení.

- *Kajokuovi a jeřábu*⁷³

Mladý dřevorubec žil se svou starou matkou. V zimě potřeboval deku. Vzal zbytek peněz, které měli, a šel ji koupit. Po cestě narazil na jestřába uvězněného v síti. Bylo mu ho líto a pustil ho. Lovec chtěl za škodu zaplatit. Kajokuo byl tedy bez peněz a musel se vrátit s prázdnou domů. Druhý den zaklepal v noci krásná dívka, chtěla přespat. Kajokuo jí uvítal. Moc se mu líbila, ale byla krásná a on moc chudý. Dívka ho přesto požádala, jestli by si ji vzal a on s velkou radostí přijal. Matce byla pořád zima, dívka se tedy rozhodla, že pokrývku ušije. Podmínkou bylo, že muž za ní nepříjde, celé tři dny musí být sama. Po této době přinesla nádhernou pokrývku, za kterou by dostali nejméně sto obyčejných. Dřevorubec ji šel prodat sedlákovi, ten ale řekl, že chce další, jinak se pomstí jeho rodině. Dívka byla po prvních dnech sešlá a unavená, Kajokuo se o ni bál, ale potřeboval další pokrývku. Souhlasila, ale tentokrát trvalo šití týden. Sedmý den to muž nevydržel a otevřel dveře do pokoje dívky. Proměnila se zpět v jeřába a uletěla. Měl sice další pokrývku, ale byl navždy chudý, protože přišel o ženu.

- *O rybáři, želvě a kouzelné skřínce*⁷⁴

Urašima byl velmi obratný mladý rybář, který se staral o své staré rodiče. Jednou jej na moři zastihla bouře. Podařilo se mu zakotvit v zálivu mezi skalami, kde si všiml uvězněné želvy. Chtěl si jí nechat, ale bylo mu jí líto a pustil ji. Od té doby měl Urašima vždy zdařilý lov, vozil plné sítě ryb. Za pár dní se na moře přihnala vlna a mrštila malou lodí o skálu. Urašima se za ni včas zachytil, ale docházely mu síly. Na pomoc mu připlula želva. Sedl si na její krunýř a nechal se odvézt do vodního paláce. Užíval si tu bohatství a málem zapomněl na své rodiče. Po sedmi dnech se rozloučil. Dcera krále mu dala skříňku pro případ, že by se chtěl vrátit, ale nesměl jí nikdy otevřít. Při příjezdu domů rybář zjistil, že vesnice byla zničena, stavení zarostlé, rodiče byli pryč. Pocestný mu řekl, že už je to 7 let, co syn odjel na moře a nevrátil se. Prý žije v království a na rodiče zapomněl. Urašima vzteky rozbil skříňku a proměnil se ve stařečka. Přesto se rozhodl jít hledat své rodiče a nikdy se do království nevrátil.

⁷³ HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010, s. 108. ISBN 978-80-242-2639-2.

⁷⁴ KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa. 2.* Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 185. ISBN 978-80-7483-024-2.

Další pohádka s názvem *Rek – Kintáro* je k nalezení ve sbírce *Princezna ze sna a další pohádky z celého světa*.⁷⁵ Japonským pohádkám se věnuje také Zlata Černá s Miroslavem Novákem v knize *Prodaný sen: Japonské pohádky*⁷⁶. Zde jsou častými postavami mniši a jejich putování mezi lidmi. Jsou to postavy vesměs kladné, lidem pomáhají a radí. Vždy jsou to mniši buddhističtí, mnohdy jsou obdarováni nadpřirozenými schopnostmi. Častými postavami jsou lišky a jezevci, kteří se proměňují ve zvířata či lidi. V japonských pohádkách také vypravěči mnohdy hledají překvapení tam, kde vůbec nejsou, vyprávějí o zvláštních událostech, které vůbec zvláštní nejsou. Mezi další rozdíly patří samozřejmě odraz kultury – popisy prostředí, oblečení, jiná jména – zkrátka prvky typické pro Japonsko, které v Evropě neznáme.

11.2 Čína

Z Číny pochází naše možná nejoblíbenější pohádka - Popelka, nejstarší zmínky již z 10. století. Malá noha je typickým znakem pro toto území, objevuje se i v následujících pohádkách. V každé variantě je motiv hrubé práce, což je forma trestu od macechy, ale také symbol dospívání a osamostatňování se. Jedna z nejznámějších verzí pochází od Francouze Charlese Perraulta. Pohádku nazval Popelka aneb Skleněný střevíček. Na jeho tvorbu navázala Božena Němcová, která námět pozměňovala a dospěla k dalším možnostem provedení této pohádky. Pojmenovala je O Popelce, O třech sestřích, O Popelušce. Tématu Popelky se věnovala i další česká spisovatelka, Eliška Krásnohorská. Také Karel Jaromír Erben utvořil jednu z verzí. Co se týče výskytu v zahraničí, varianty Popelky je možné vyhledat v Itálii ve zpracování G. Basila, o francouzské verzi již byla řeč. V Německu ji zpracovali bratři Grimmové. Jedna z variant pochází také z Egypta. Nejstarší je však jednoznačně příběh pocházející z Číny, který se považuje za ten úplně prvotní. Obrovský úspěch zaznamenala filmová verze Popelky od Boženy Němcové v režii Václava Vorlíčka. Toto česko-německé filmové zpracování z roku 1973 je velmi oblíbené také v Norsku, kde je považováno za symbol Vánoc.⁷⁷ Její verzi najdeme v knize *Kouzelná tykev*, o níž již byla řeč.

⁷⁵ KRULICHOVÁ, Marie. *Princezna ze sna a další pohádky z celého světa*. Ilustrace Raphael Jones, Dagmar Krásná. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 1994, s. 77. ISBN 80-901-6220-7.

⁷⁶ ČERNÁ, Zlata a Miroslav NOVÁK. *Prodaný sen: Japonské pohádky*. Praha: Albatros, 1973.

⁷⁷ *Pohádka jako literární žánr, problém komparatistiky*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. JCU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Zelenka Miloš, prof. PhDr. DrSc., s. 33.

- *Vyšívání stříviček*

V chudé chalupě žila dívka jménem Zlatý kvítek, říkali jí Zlatuška. Té však brzy zemřela matka a otec přivedl do rodiny macechu i s dcerou Modřenou. Modřena však nebyla nadaná ani pečlivá jako Zlatuška, a tak jí macecha záviděla. Zlatuška svůj stesk po matce a problémy s macechou řešila trávením času se svou oblíbenou černou kravičkou. Ke zvířeti promlouvala jako k lidské bytosti. Otec o problémech macechy se Zlatuškou věděl, ale neodvážil se proti své dominantní a zlé ženě vystoupit. Postupem času si macecha uvědomila Zlatuščinu náklonnost k černé kravičce, a tak vymyslela plán. Otec zvíře porazil a macecha dostala polévku z kravského srdce, aby se uzdravila. Zlatušce to bylo líto, ale kravička jí poradila, aby schovala zvířecí kosti v sadu pod kotlem. Až jí bude nejhůř, vrátí se k nim. Časem se konalo v zemi velké divadelní představení v císařském paláci na oslavu Nového roku. Macecha vystrojila sebe a Modřenu, Zlatuška dostala za úkol oddělit pšenici od prosa a byla zoufalá. Šla do sadu a nadzdvihla kotel. Následně odtud slepička s kohoutkem a vše roztřídili. Pak slepička Zlatušce poradila, aby vrátila ke kotli, kde najde šaty a střívičky, aby mohla do císařského paláce. Stalo se tak a dívka se ocitla na slavnosti. Macecha s Modřenou ji podezíraly, ale na nic nepřišly. Během návratu ztratila Zlatuška při nastupování do kočáru stříviček. Macecha se vrátila domů a zlostí, že je vše jak má být, zavřela Zlatušku do sklepa. Stříviček odvátný větrem mezi tím objevil princ v zahradě. Hned vyslal své lidi, aby mu přivedli dívku, které patří. Poslové stříviček zkoušeli všem dívkám, neúspěšně. Modřeně stříviček nebyl a Zlatuška byla zavřená ve sklepě. Té se naštěstí povedlo dostat ven a stříviček slavnostně obula. Princ si ji vzal a byli šťastní. Po čase ji však macecha pozvala do rodné chalupy, kde ji pod záminkou koupele zabila, stáhla obličej a nasadila její kůži Modřeně. Ta se vrátila k princovi. Zlatuška se převtělila v ptáčka, kterého princ objevil a dal k opatrování skryté Modřeně. Ta nevydržela ptáčkův posměch a zabila jej. Z ukrytého tělíčka vyrostl keř, který Modřeně drásal kůži. Dala jej pokácet, ale z kořene vytryskla krev a ozvaly se vzdechy. Zahradníci se ulekli a vše řekli princovi. Poslal pro vědmu, která odhalila pravdu. Macechu s Modřenou dal princ potrestat, Zlatuška se proměnila zpět v krásnou dívku.

Další pohádky:

- *Divotvorný hrnec*⁷⁸

Rolník vykopal hrnec a chtěl ho vyhodit, ale žena byla dobrá hospodyně a řekla, že si

⁷⁸ KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa*. 2. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 168. ISBN 978-80-7483-024-2.

ho nechá. Začala hrnec vymývat rýžákem a ten se v tu chvíli naplnil rýžáky. Když je vyndala, objevily se další. Rolník byl šťastný, prodávali rýžáky na trhu a bohatli. Jednoho dne ženě upadl do hrnce zlaťák. Od té doby tvořil hrnec každý den hromady zlaťáků. Rolníka napadlo, že místo něho by mohl zlaťáky vytahovat z hrnce jeho otec, kterého živí nadarmo. Tak se stalo. Syn byl však stále nespokojený, protože prý zlaťáky tahá moc pomalu. Jednoho dne byl už otec natolik unavený, že sám spadl do hrnce. Od té doby měli plný dům starců, které museli živit. Do roka o všechny peníze přišli a rolník nezbylo než litovat své lakoty.

- *O tom, kdo na světě nekrade.*⁷⁹

Chudák ukradne starou rozbitou dýmku. Je chycen a uvržen do žaláře. Tam na něho ale zapomenou a tak vymyslí lest, aby se dostal ven. Nechá se předvést před krále s tím, že mu nese poklad. Ukáže mu jádérko z hrušky. Když ho zasadí někdo, kdo nikdy nekradl a nepodváděl, vyrostou na něm zlaté hrušky. Král ani nikdo jiný však semínko nechce, protože nikdo nemá čisté svědomí. Když jim chudák jejich prohřešky vytkne s tím, že oni ve vězení sedět nemusejí, tak proč by měl on, král jej propustí.

- *O princezně, co chtěla čelenku z rosy.*⁸⁰

Pohádka je o nejkrásnější a také nejpyšnější princezně. Ta chtěla čelenku z rosy. Všichni klenotníci a zlatníci měli zemřít, pokud ji nezhotoví. Dalšího dne přichází do zámku starý klenotník s prosbou, aby mu princezna kapky sama vybrala. Ta ale pozná, že kapky rosy se nedají vzít do ruky, klenotníka uctivě propustí a čelenku z rosy už nikdy nechce.

- *O dračí princezně*⁸¹

Sběrač dříví u jezera uvidí krásnou dívku, jak si na hladině češe vlasy. Když však hochka uviděla, zmizela v jezeře. Sběrač se za ní vrhnul a klesl až na dno, kde uviděl obrovský palác. Odvedli ho k dívce, která kdysi přísahala, že si vezme prvního, kdo jí pohlédne do tváře. Sběrač dříví se jí tedy stal manželem. Po nějaké době si vzpomněl na matku. Od princezny dostal vázičku, která mu měla splnit všechna přání a za matkou jej pustila. Sběrač dříví jí uspořádal nádhernou oslavu k narozeninám, poté ji vzal s sebou do jezera, kde šťastně žiji dál. Motiv dračí princezny na dně jezera je velmi oblíbený v čínských i japonských pohádkách. Najdeme jej např. v knize *Kouzelná tykev*

⁷⁹ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa. 2.* V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-87543-85-6.

⁸⁰ tamtéž, s. 241

⁸¹ tamtéž, s. 120

pod názvem *Jak chtěl Čonjü vyvařit moře*. V té jsou tři dračí princezny žijící na dně jezera. Nejmladší se jmenovala Lotos a toužila poznávat svět. Od otce však měla zakázáno vycházet z moře. To porušila a na zemi se potkala s chlapcem jménem Čonjü. Zamilovali se do sebe, ale Lotos musela zpět domů. Slíbila, že se vrátí, ale otec ji v paláci zamkl. Čonjü byl zoufalý a volal Lotos, které pomohla služebná. Přinesla mu z paláce kotlík a zlatou minci s tím, že když roztopí kotlík, do něj vloží minci a kouzelnou naběračkou bude do kotlíku dávat mořskou vodu, bude se vařit celé moře. Tak donutí krále dát mu Lotos za ženu. Tak se i stane a Lotos si jej vezme za manžela. Stejný motiv nalezneme také ve výše zmiňované pohádce *O rybáři, želvě a kouzelné skříňce*.

- *O zlém opičákovi*⁸²

Pohádka vypráví o chudé vdově, která jde s koláčem navštívit tetu. Cestou ji přepadne opičák Gauma a chce koláč pro sebe. Vdova jej nedá, proto opičák slíbí, že ji v noci navštíví a místo koláče sežere ji. Vdova se zalekne a ochromí ji strach. Potká ji několik obchodníků, kteří jí postupně věnují jehly, hady, ryby s ostrými zuby, nakonec i mlýnské kolo. Z toho udělá vdova na opičáka pasti a zabije jej. Jeho srst jí poté slouží jako kožešina na zahřívání.

- *Nevěsta víla*⁸³

Jsou čtyři princové chystající svatbu. První tři si vezmou ty nejmocnější dívky (dcera císaře, dceru velitele císařských vojsk a dceru nejvyššího mandarína), jen ten nejmladší touží po pohádkové víle. Při oslavách svateb se mladý princ vyplíží ven a najde svou vyvolenou – krásnou dívku s drobnýma nožkama, avšak neurozeného původu. Přivede ji na zámek, ale jeho otec není s výběrem syna spokojený. Přesto jej syn přemluví. Dívka však nemá na drahé dary, a proto nechce v království zůstat. Při oslavách Nového roku se však dávání darů nevyhne. Pošle muže na slaměném koni pro zrezivělou truhlu na břeh moře. Truhla je ale prázdná. Jen samotný císař v ní uvidí schody do další říše. Spolu s otcí nevěst se jdou podívat do paláce v této nové zemi, dohadují se o trůn a nevšimnou si, že se valí voda. Zastavila se až s okrajem truhly. To už ale byli všichni hosté oslav na útěku. V paláci zůstal jen nejmladší syn a jeho žena, kteří se stali novými, spravedlivějšími vládci.

⁸² HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 56. ISBN 978-80-242-1947-9.

⁸³ tamtéž, s. 52

Jedním z dalších charakteristických prvků japonských a čínských pohádek je také dívčí jméno Lotos, které najdeme v mnoha pohádkách z tohoto území. Dívka takto pojmenovaná je vždy krásná, s dobrým srdcem, většinou princezna, kterou hrdina získává za ženu.

Mezi čínskými pohádkami byla nalezena také pohádka *O nespokojenosti a hamižnosti*⁸⁴: Jeden muž měl ženu, ze které se po její smrti stala víla. Jednou ji muž potkal a vypravoval jí o svém smutném životě. Víla mu pozorně naslouchala a nakonec ukázala prstem na cihlu, která ležela u cesty a ta se hned změnila v cihlu zlatou a darovala ji tomu muži. Ale ten byl dál nespokojený. Víla to viděla a tak ještě ukázala prstem na kamenného lva a ten se stejně jako ta cihla hned změnil ve lva zlatého a víla ho také dala tomu muži. Ale muž byl dál nespokojený. Víla se zeptala: „Co mám udělat pro tvou spokojenost?“ Muž se na ni zahleděl a řekl: „Daruj mi ... tvůj prst!“ Víla vzdychla a rozplynula se. U cesty ležela obyčejná cihla a vedle stál kamenný lev. Poučení: Kdo chce moc, nemá pak nic.

Stejný motiv byl nalezen u pohádek inuitských, konkrétně u pohádky *O zlatém ptáčkovi zobáčkovi* ze Sibiře.

Čína je často spojována také s mudrci. Příkladem takové moudré pohádky je například *Jak se kreslí ďábel*⁸⁵:

Jednou přišel malíř do země Qui, aby sloužil u krále. Jednoho dne se král malíře zeptal, co se kreslí nejobtížněji. Malíř odpověděl, že pes a kůň. Král se pak hned zeptal, co se dá namalovat nejsnadněji. Malíř odpověděl: „Nejsnadněji se kreslí ďábel. Psa a koně každý dobře zná, a když není správně namalovaný, každý to pozná. Ďábla mohu kreslit, jak chci, nikdo ho ještě neviděl, nikdo neví, jak opravdu vypadá.“

⁸⁴ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa. Esperanto: Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

⁸⁵ DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa. Esperanto: Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>

12 České pohádky

České lidové pohádky jsou velmi různorodé. Popelku, Sněhurku, Červenou Karkulku, Šípkovou Růženku a Jeníčka a Mařenku rozebírá již výše zmiňovaná bakalářská práce, proto budou v této práci vynechány. Ani jedna z nich navíc není původem z Čech. Typické je pro naše pohádky jméno Honza, které nese chudý hoch, často považovaný za hloupého, přesto se stane hrdinou a získává princeznu či království. Všeobecně motiv princezen, mnohdy unesených zápornou postavou, je velmi oblíbený. Hrdinové v těchto pohádkách absolvují tzv. iniciační cestu, během které musejí překonat překážky, které jim stojí v cestě za cílem (mnohdy princeznou). Také často nacházíme číslovku „tři“, hrdina musí splnit tři úkoly, v nichž pomáhají další postavy – lidské i zvířecí. Objevují se také tři princezny či princové, tři sudičky, tři přátelé, tři hádanky apod., ale i další (sedm – např. za sedmero horami, dvanáct – např. O dvanácti měsíčkách...) Výrazným prvkem je také obraz venkova, odkud často hlavní hrdina pochází. Oproti zkoumaným zemím se objevuje více nadpřirozených postav (čarodějnice, vodníci, lesní víly apod.). Naopak shoduje se oblíbenost čertů, pekla. Některé pohádky také pojednávají o zvířecích hrdinech, ale u nás jsou zvířata spíše rádci a pomocníci.

Je nemožné sepsat zde všechny české pohádky, stejně tak je nemožné zjistit původ každé jedné z nich. Proto byly vybrány spíše ty známější pohádky, které jsou něčím podobné zkoumaným světovým pohádkám nebo ty s typickými českými znaky.

Mezi nejoblíbenější pohádky patří ty od Karla Jaromíra Erbena – *Zlatovláska*, *Pták Ohnivák a liška Ryška* nebo *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*. V jeho tvorbě nalezneme také pohádky *O Budulínkovi*, *Hrnečku, vař!*, zfilmované pohádky *Rozum a štěstí* – zfilmováno jako *Nesmrtelná teta*, *Obuchu, hýbej se!* – zfilmováno jako *Obušku, z pytle ven!* a mnoho dalších. Významnou osobností je také zmiňovaná Božena Němcová a její pohádky *O dvanácti měsíčkách*, *Sůl nad zlato*, *O hloupém Honzovi*, *O kohoutkovi a slepičce* (která je také k nalezení v knize *První strom pohádek*), *Chytrá horákyňe*, *O Smolíčkovi*, *O Slunečniku*, *Měsíčniku a Větrníku*, *Neohrožený Mikeš* - zfilmováno jako *O statečném kováři*, *O Popelce*, *Čertův švagr*, *Sedmero krkavců*, *Princ Bajaja*, *Čert a Káča a plno dalších*. Z autorských pohádek je známý např. Jan Drda. Samozřejmě bychom mohli jmenovat i další autory a další pohádky, nicméně to není cílem této práce. Následující pohádky jsou uvedeny i proto, že jsou k nalezení ve sbírkách světových pohádek.

- *Jednou ranou devět zabil.*⁸⁶

Honza se vyučí kovářem a pro další zkušenosti musí do světa. Dojde do lesa, kam je samotným králem zakázán přístup. Chce se tam vyspat, ale obtěžují jej mouchy. Jedním máchnutím sochoru jich zabije devět najednou. Takový úspěch si musel zapsat – na čepici. Král ho najde, ale po přečtení nápisu „jednou ranou devět zabil“ se ho zalekne a rozhodne se mu darovat život – pokud splní tři úkoly. Honza přemůže jednorožce, obry i loupežníka a může si proto vybrat, cokoli chce. Volí princeznu. Král nemůže nic dělat, Honza se stává šlechticem a princeznu získá.

- *Do západu slunce*⁸⁷

Byly dvě ženy, jedna chudá a druhá bohatá. Tyhle dvě hospodyně bydlely vedle sebe. Kolemjdoucí žebrák zařukal nejprve u bohaté, prosil o kus chleba, ta ho však vyhnala. Šel tedy dál k chudé, ta se rozdělila i o poslední kousek. Poděkoval jí moudrým slovem a vyslovil: „Co začneš, abys do západu slunce dělala a sobě i svým dětem pomohla.“ Žena nechápala, ale prosebníka vyprovodila. Vyndala z truhly plátno a najednou zjistila, že nikde nekončí. Když bohatá sousedka zjistila, o co přišla, druhý den chudáka hostila. Ten znovu zopakoval tutéž větu jako poděkování. Žena vyprovodila muže a honem běžela změřit plátno, jen co si vodou zvlaží rty. Běží ke studni a pije a pije, nemůže se od studny odtrhnout. V truhle měla jen pár loket, ale za to břicho plné vody.

- *Hloupý Honza*⁸⁸

V jedné vesnici žil sedlák se synem Honzou, o kterém si všichni mysleli, že moc chytrosti nepobral. Jednoho dne šel Honza do světa. Procházel kolem království a viděl zástup lidí, prý pan král na každý příběh říká, že je pravdivý. Kdo ale řekne příběh, který král označí za lež, dostane pytel peněz a jeho dceru za ženu. Honza vymyslí příběh, v němž jeho strýc pásal s králem prasata. Král se rozzlobí a příběh odmítá jako nepravdivý. Dceru Honza odmítne, ale vezme si peníze a postaví si i s rodiči velké sídlo.

⁸⁶ KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa*. 2. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014, s. 76. ISBN 978-80-7483-024-2.

⁸⁷ DRIJVEROVÁ, Martina. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: BRIO, 2001, s. 80. ISBN 80-861-1342-6.

⁸⁸ DRIJVEROVÁ, Martina. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: BRIO, 2001, s. 96. ISBN 80-861-1342-6.

- *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*⁸⁹

Starý král chtěl svému synovi přenechat trůn. Nechal ho tedy vybrat si z princezen vyobrazených v tajemné místnosti tu, jakou by chtěl za ženu. Princ si však vybral dívku, jež byla skryta za bílým plátnem. Jak mu později prozradil otec, byla tou nejhůře dostupnou, věznil či zlý čaroděj. A tak se musel vydat zachránit ji. Po cestě potkal postupně Dlouhého Širokého a Bystrozrakého. Každý z nich měl nějakou zvláštní schopnost a všichni nabídli princovi pomoc. Po dlouhé cestě, která by bez tří pomocníků trvala celé věky, se dostali až k hradu, ve kterém byla princezna vězněna. Vjeli na nádvoří a pokračovali dále, až objevili místnost plnou vybraného jídla. Poté, co začali jíst, se v místnosti objevil černokněžník a přivedl i princeznu. Zlý čaroděj měl na sobě tři kovové obruče a oznámil hostům, že princ může s princeznou odjet domů, pokud ji uhlídá po tři noci v holdovací místnosti. Hned první noc však princezna zmizela. Za pomoci Bystrozrakého se jí podařilo nalézt až v dalekém lese přeměněnou v žalud. Když dívku stihli přivést zpět, černokněžník se rozzlobil, až mu praskla obruč. Stejná situace se opakovala i podruhé, kdy se Bystrozrakému povedlo nalézt princeznu ve skále přeměněnou v drahý kámen. Opět se černokněžník rozzlobil a praskla mu i druhá obruč. Pohrozil, že pokud neuhlídají princeznu třetí noc, budou proměněni v kámen, ostatně jako všichni lidé v jeho hradu. Princezna se opět ztratila. Byla ukryta na dně moře přeměněná na prsten. Široký moře vypil, Dlouhý se pro prsten sehnul, a jakmile jej hodili na zem, proměnil se v princeznu. Když se to černokněžník dozvěděl, pukla na něm i třetí obruč. Stal se z něho krkavec. Zkamenělí lidé začali ožívat a celý hrad se vrátil k životu. Princ se pomalu chystal na svatbu a Dlouhý, Široký a Bystrozraký mu popřáli mnoho štěstí a odešli pomáhat dalším lidem.

- *O Smolíčkovi a jelenovi se zlatými parohy*⁹⁰

Smolíček byl malý hoch, který žil u jelena v jeho lesní chalupě. Vždy, když odcházel jelen na pastvu, zavíral Smolíčka doma a radil mu, aby nikomu neotevíral. Jednou byl jelen zrovna pryč, když Smolíček uslyšel za dveřmi žadonění. Nenechal se však obměkčit a nikoho dovnitř nepustil. Když jelen přišel domů, ptal se ho Smolíček, kdo to mohl prosit. Jelen mu vysvětlil, že to byly jezinky a že jim nesmí otevírat. Příště

⁸⁹ HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007, s. 42. ISBN 978-80-242-1947-9.

⁹⁰ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2015, s. 34. ISBN 978-80-87543-85-6.

byl jelen opět na pastvině, když znovu přišly jezinky a začaly prosit, aby je Smolíček pustil dovnitř a nechal je ohřát se. Smolíček byl zvědavý, ale nechtělo se mu je pouštět. Nakonec však neodolal, pootevřel dveře a jezinky vnikly do chaloupky. Smolíčka chytily a už jej odnášely pryč, když jelen uslyšel volání o pomoc a Smolíčka zachránil. Doma dostal Smolíček vyhubováno a slíbil, že již poslechne. Ale jen co jelen zmizel na vzdálenější pastvinu, objevily se jezinky znovu. Prosily, žadonily a třásly se zimou. A také slibovaly, že se u nich bude mít Smolíček mnohem lépe, než u jelena, protože si s ním budou celé dny hrát a dostane jen to nejlepší jídlo. Smolíček tedy povolil a už s ním jezinky utíkaly pryč. Smolíček volal o pomoc, ale jelen byl příliš daleko, aby jej vyslyšel. A tak byl Smolíček unesen jezinkami, vykrmen a držen v zajetí, aby jej mohly sníst. Když se jim po říznutí do Smolíčkova maličku zdálo, že je dost tlustý, rozhodly se jej upéct. V tom se zjevil jelen, nabral Smolíčka na své zlaté parohy a odnesl jej domů. A od té doby už Smolíček nikdy neotevřel.

- *O nenajedeném Otesánkovi*⁹¹

Dřevorubec se svou ženou byli chudí a velmi si přáli děťátko. Neustále svou touhu dávali najevo, přestože je ostatní varovali, že sami nemají pomalu co jíst a dítě by nezaopatřili. Jednoho dne šel dřevorubec do lesa a objevil pařez, který se nápadně podobal malému dítěti. Upravil jen sekerou hlavičku, aby byla hezky hladká a kulatá. Přinesl tento kus dřeva domů své ženě a dali mu jméno Otesánek (podle jeho zrodu). Žena se k němu chovala jako k opravdovému dítěti a ihned jej zabalila do teplé deky. Jakmile to však udělala, Otesánek promluvil. Dožadoval se jídla. Žena měla velkou radost, že mají děťátko, a tak běžela připravit pokrm. Otesánek jej zhltl a hned chtěl další a další jídlo. Nakonec snědl matku, vozku s koňmi i vozem a mnoho dalších místních lidí a zvířat. Čím víc jedl, tím větší měl hlad. Došlo to až tak daleko, že hodlal sníst starou ženu, která okopávala hlávky zelí. Jak se Otesánek začal krmit zelím, stařena hbitě přiskočila a rozpárala mu břicho motykou. Všichni sněžení se z útroby Otesánka dostali na svobodu. Dřevorubec se ženou už nikdy nevyslovil přání mít děťátko.

- *Jak hloupý Honza napálil sedláka a uříznul mu nos.*

Nejstarší syn se vydal do světa hledat uplatnění. V jedné vesnici se mu naskytla příležitost pracovat jako čeledín u sedláka. Ten byl ovšem lakomý a nikdo u něj příliš

⁹¹ VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k. s. - Knižní klub, 2015, s. 227. ISBN 978-80-87543-85-6.

dlouho nevydržel. Na každého čeledína se rozzlobil a uříznul mu nos. Sedlák však nabídl, že pokud u něj vydrží a naopak rozčílí jeho samotného, nechá si od čeledína uříznout nos a vzít si všechny peníze. Služebník tedy souhlasil, ale dlouho nevydržel, protože lakomý sedlák vymýšlel naschvály. Když se vrátil domů bez nosu a bez peněz, rozhodl se otec vyslat druhého syn, aby bratra pomstil. Ten však u sedláka vydržel jen o něco kratší dobu. Také se vrátil domů bez nosu a bez peněz. A tak se nabídnul Honza, že to půjde zkusit také. Nevěřili mu, považovali jej za hloupého, ale opak se ukázal pravdou. Honza odešel k sedlákovi a vydržel. Nakonec se sedlák rozčílil, protože Honza měl odvést prasata na trh a tam je prodat. Po cestě potkal překupníka, prodal mu všechna zvířata a nechal jim uřezat ocasy. Peníze si nechal a sedlákovi tvrdil, že se prasata začala propadat do bažiny a on je tahal za ocasy ven, nic než ocasy mu však nezůstalo. Jakmile se sedlák rozzlobil, Honza mu ustříhl nos a odešel s penězi domů. Tak se všichni měli šťastně. Poučením je, že lakota se nevyplácí.

13 Vánoční pohádky

Na jednu oblast již v této práci z kapacitních důvodů nezbylo místo. Jsou to země severské. Abychom je nevynechali úplně, je zařazena speciální kapitola věnovaná vánočním pohádkám Norska, Švédska, Dánska, zařazena je také pohádka inuitská. Pro tuto část byla použita kniha *Vánoční pohádky z celého světa*⁹². Tato kniha vznikla na základě Arneho *Types of fairy Tales*.

Vánoční pohádky mají oproti ostatním pohádkám jakousi mocnější pozici. Jedním z důvodů je „načasování“. Jedná se o závěr roku, což nás samozřejmě vybízí ke shrnutí a hodnocení roku uběhlého. Vánoční pohádky mohou tedy nést různé prvky z celoročního života lidí. Mohou dětem předávat poselství do nového roku. Vyprávění těchto pohádek navíc stmeluje rodinu, což je o Vánocích typické. Následkem toho mají vánoční pohádky také společenskou funkci, nejen že mohou obsahovat ponaučení a pomáhat k výchově dětí, ale slouží také ke kratochvíli dospělých. Obzvláště v severských zemích, kde je více jak půl roku tma a není možné se tedy věnovat například hospodářským činnostem. Všimněme si, že vybrané pohádky jsou velmi odlišné od těch, které známe u nás.

- *Vánoční dárky* (inuitská)

Pohádka vypráví o vzniku Země, jak ji známe dnes. Původní Země však byla jiná. Na počátku byla jen tma a zima, takže se zvířata a ptáci znali jen jako stíny. Jednoho dne nad nimi přelétal bílý pták Kurkyl, od jehož peří se odráželo světlo a ostatní konečně mohli vystoupit ze stínu. Přáli si, aby se viděli ve světle i ve chvíli, kdy nad nimi Kurkyl neprelétal. Zeptali se jej, zda by s tím nešlo něco udělat. Kurkyl se rozhodl, že jim pomůže, a vydal se hledat světlo, které bylo uloženo až v devátém nebi. Když se tam dostal, svým zobákem vykloval do skořápky nebe otvor, ze kterého se vylilo světlo na Zem. Ta byla tou dobou krásně hladká, mírumilovná a zvířata spolu velmi dobře vycházela. Všem se na světle dařilo, dokud nepřiletěla ze severu sova Tykyl, která jediná měla tmu ráda. Popsala zvěři, že je u ní malé Slunce, které si mohou zvířata odnést k sobě. Vlk Rykuk prohlásil, že kdo Slunce lapí jako první, bude vládce všech. A zvěř souhlasila. Nejrychleji vyrazil sob, los a vlk. Jak běželi na sever, zbyla po nich jen spoušť. Kopyty rozrytá půda, ocasy smetené pláně, parohy pokácené lesy. Na severu

⁹² DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995, s. 7. ISBN 80-858-4748-5.

zjistili, že sova nemluvila o Slunci, ale o hvězdě. Po souboji prorazili krustu a světlo z nebe začalo unikat. Všiml si toho Kurkyl a snažil se díru ucpat. Zmožen však padl k zemi a zčernal, proto jsou krkavci dodnes černí. Když to vidělo Slunce unavené z toho všeho putování, rozhodlo se schovat na obloze a devět měsíců odpočívat (devět měsíců jako devět nebí). Na zemi je po tuto dobu zima a padá sníh. Lidé se na Slunce těší a připomínají si ho. A právě v čase, kdy myslí na jaro a léto a jsou všichni v dobré náladě, si dávají dárky, aby potěšili jeden druhého.

Zajímavostí pohádky je jazyk, kterým je psána. Nejen, že v pohádce nevíteji dobro nad zlem nebo nekončí poučením, ale i styl, kterým je psána, je mnohem košatější a vznešenější, než předešlé pohádky. Z textu je cítit mnohem více mystického nádechu, který přímo navozuje atmosféru oblasti eskymáckých kmenů. V úvodu pohádky je navíc zmíněno, že na počátku byla na Zemi tma a živé bytosti se znali jen jako stíny. Tento motiv je nám již dobře známý z výše zkoumaných území.

- *O třech stříbrných mincích*⁹³ (švédská)

Čeledín sloužil na statku a poté, co si vydělal na konci roku stříbrný peníz, vydal se do lesa. Zavolal vánočního skřítko. Ten se ukázal a vyslechl čeledínovo přání. Rozhodl se však, že jeho stříbrný peníz má hodnotu groše a přání mu nesplní. Čeledín rozzlobeně odešel sloužit další rok. Na konci roku opět přišel a žádal skřítko o to samé, tedy aby za jeho stříbrný peníz dovezl dárky jeho rodičům do Blekinge. Skřítek však opět usoudil, že si nezaslouží pomalu ani groš a nevyhověl jeho touze. Třetí rok přišel čeledín znovu, opět žádal. Skřítek svou odpověď změnil. Čeledín se obával toho, co nastane, ale byl mile překvapen. Skřítek dle mozolů na čeledínových rukou usoudil, že pracoval opravdu pilně a že si zaslouží přání splnit. Vzal od něj stříbrný peníz, hodil jej do sněhu, kde se najednou objevily tři zlatáky. Skřítek odvezl dárky čeledínovým rodičům a mladík si ponechal tři zlaté za svou snahu. Díky tomu se mohl vrátit pracovat domů a žít šťastný život.

Příběh poukazuje na důležitost vlastní snahy a píce, která je zvlášť pro severské národy typická a je předávána již malým dětem. Za povšimnutí stojí také postava kouzelného vánočního skřítko, kterého v našich pohádkách neznáme. (V modernějších, zejména amerických, pohádkách skřítkové jsou, ale spíše v pozici pomocníků Santa Clause, tady se ale jedná o úplně odlišnou postavu.)

⁹³ DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995, s. 13. ISBN 80-858-4748-5.

- *Loutka*⁹⁴ (norská)

Pohádka je o dívce Tulle, již zemřela matka. Otec si přivedl domů macechu, která však byla na Tullu zlá. Trápila ji, kde mohla, nechala se obsluhovat. Když dívka dorostla do věku na vdávání, začalo se o ni ucházet mnoho chlapců - všimli si krásného a šikovného děvčete. Tulla chodívala na trh maceše pro šátky, vyřezávané lžice a podobně. Pokaždé dala všechny peníze od tatínka loutkáři za to, že mohla sledovat jeho představení. Jednoho dne loutkář vyhodil jednu zničenou loutku – panenku. Tulla si jí vzala domů, opravila ji, oblékla a udělala z ní svou jedinou přítelkyni. Když jí macecha nařizovala ty nejhorší práce, aby zošklivěla, nevdala se a jí sloužila do smrti, panenka oživila a pomáhala Tulle úkoly plnit. Na Vánoce jí Tulla připravila dárek – pletenou postýlku. Když to panenka viděla, proměnila se v živé děvče. Byla zakletá a vysvobodit ji mohl jen něčí dar. Dívka ukázala Tulle syna statkáře s tím, že to je ten pravý, co ji bude mít navždy rád. Rozčilenou macechu proměnila v loutku. Otcí vypověděla, jak se macecha chovala k Tulle a ten jí přestal mít rád. Tulla si vzala mládence, otec si vzal její přítelkyni a všichni žili šťastně.

Postavu krásné a šikovné dívky šikanované macechou dobře známe (Popelka, Nastěnka z Mrazíka, Sněhurka...) Již bylo zmíněno, že v Norsku je Popelka velmi oblíbená, tady vidíme, že tento motiv obecně je místním obyvatelům blízký. Nová je tu ale postava loutky, kterou nacházíme i v díle *Pinocchiova dobrodružství* italského spisovatele Carla Colodiho, nicméně tam jde o jiný příběh.

- *Co si povídají zvířata*.⁹⁵ (norská)

O Vánocích po půlnoci mluví všechna zvířata lidskou řečí. Hospodář je chodí poslouchat, aby věděl, co má změnit. Slyšet je může jen dobrý člověk a nesmí nic prozradit, jinak do roka zemře. Hospodářova žena je však zvědavá, kde muž moudra bere a chce tajemství znát. Muž se brání, ví, že kdyby prozradil pravdu, do roka zemře. Žena ale nedá pokoj, a tak musí pomoci kohout. Skočí jí do vlasů a klove tak dlouho, dokud ona neslíbí, že se už vyptávat nebude. Tak kohout zachrání svého hospodáře, ženě se narodí syn a všichni žijí v pokoji. Zde můžeme sledovat to, o čem bylo psáno již v úvodu kapitoly. Vánoce jsou časem hodnocení končícího roku, tato pohádka nese ponaučení nejen dětem, ale i dospělým. Znovu vidíme zobrazenou píli a pečlivost hospodáře při obstarávání svého statku.

⁹⁴ DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995, s. 16. ISBN 80-858-4748-5.

⁹⁵ tamtéž, s. 29

- *Spravedlivý čert*⁹⁶ (švédská)

Pohádka vypráví o silném, ale chudém mládenci, který si snaží vydělat peníze jako čeledín. Neustále však mění statky, jelikož je tak krásný, že se do něho vždy všechny ženy zamilují – děvečky, statkářovy dcery, někdy i samotné hospodyně. A tak musí vždy Per odejít. Jednou získá práci na statku, kde jako obvykle se do něho zamiluje statkářova dcera. Tentokrát se ale zamiluje také Per do Stiny. Statkář to zjistí a Pera vyhodí. Ten žádá svatého Olafa o spravedlnost, ale ten jej odmítne. Proto se Per nakonec obrátí na čerta. Ten mu dá na rok práci v pekle. Protože mladík svou práci odvede poctivě, čert mu slíbí pomoc. Dá mu měšec zlatáků a ve zlatém kočáře s ním jede na statek. Odnese statkáře a Per s penězi a zlatým kočářem získává Stinu. Ta ho z pravé lásky poznává i zarostlého a špinavého. Nejenže žili šťastně, ale také dobře hospodařili a správně vychovali své děti.

Zajímavé je zde odmítnutí svatého Olafa, tedy odkaz na náboženství v negativním světle. Podobný motiv nalézáme i v české pohádce *S čerty nejsou žerty*. Petr se musí skrývat před nespravedlivým světem v pekle, kde získá kouzelný plášť (pokaždé najde v kapse zlatý dukát), ale na oplátku z něho plášť udělá špinavého, zarostlého, čertovi podobného umouněnce. Králova mladší dcera jej však má upřímně ráda a proto si vybere za ženu ji a ne její po zlatě toužící sestru. Tu si odnese Lucifer.

- *Ledový náhrdelník*⁹⁷ (norská)

Téměř totožnou verzi této pohádky jsme našli v Číně – viz *O princezně, co chtěla čelenku z rosy*. Zde však princezna žijící v zemi dlouhých nocí touží zazářit na vánočním plese, kam má přijet i princ ze slunné země. Přeje si náhrdelník z ledu. Starý moudrý klenotník ji požádá, aby si sama vybrala rampouchy a kapky na výrobu. Princezna po návratu do paláce zjistí, že jí led roztekl a pochopí, že chtěla nemožné. Princ si ji vzal bez jediného šperku.

- *Dívka ve sněhu*⁹⁸ (švédská)

Pohádka vypráví o chudém mládenci Olem, který jde sbírat dříví. Najde ve sněhu droboučké stopy, vydá se po nich a dojde k paláci Severního krále. Tam nachází zakletou dceru Jižního krále, která si odmítla vzít svého věznitele za muže. Proto je odsouzena žít v hromadě sněhu. Ole se jí snaží vysvobodit, ale sněhu neubývá. Pochopí,

⁹⁶ tamtéž, s. 39

⁹⁷ DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995, s. 51. ISBN 80-858-4748-5.

⁹⁸ tamtéž, s. 65

že jde o kouzlo a ptá se, jak ji může zachránit. Princezna odpoví, že musí tři noci přečkat v paláci – bez jediného vyřknutého slova. To se Olemu podaří, byť na něho útočí vlci, medvědi a nakonec samotný Severní král. Princeznu osvobodí a chce si ji vzít za ženu. Ta souhlasí, ale varuje mladíka, že nesmí na svatbě usnout. Po cestě v kočáře si však Ole zdříml a dívka se proměnila v led. Zdrcený snoubenec postaví sochu do zahrady a začne plakat. Jeho slzy led rozpustí a on tak získá svou nevěstu zpět. Podruhé už na svatbě neusnul.

Také v tomto příběhu nalézáme podobnosti s Čínou – dívka má drobné nožky, které chlapce zaujmou. Opět se zde vyskytuje číslovka „tři“ v podobě tří nocí. Dívka proměněná v led nám také není neznámá – z pohádky *O Mrazíkovi*.

Všechny uvedené pohádky mají jednu věc společnou. Prolínají se zde bájně bytosti s obyčejným pozemským životem. Některé motivy známe, jiné nikoli. Každopádně je zajímavé sledovat, jak moc se příběhy liší mezi sebou - i oproti českým pohádkám, z nichž typickou českou vánoční pohádkou je například *O dvanácti měsíčkách*. Samozřejmě nezapomínáme na klasickou Popelku, která však nepochází z našeho území, byť je s naším zejména vánočním časem silně propojena.

14 Praktická část

Tato diplomová se zabývá exotičtějšími pohádkami a sleduje jejich podobnost s naším pohádkovým prostředím. Většina zkoumaných pohádek byla nalezena ve sbírkách světových pohádek volně dostupných veřejnosti. Některé jsou určeny mladším čtenářům, některé mládeži. Praktická část má za úkol zjistit, nakolik jsou tyto „cizí“ pohádky známé dětem. Následující výzkum je samozřejmě spíše sondou do dané problematiky, nicméně velmi zajímavou.

Součástí výzkumu byl také dotazník určený učitelům českého jazyka a literatury na daných školách. Zde jsem se zaměřila na možnosti praktického použití světových pohádek ve výuce.

14.1 Východiska šetření

Podle sociologické studie „*Jak čtou české děti*“ z roku 2002, s níž jsem pracovala ve své bakalářské práci, děti pro výběr knih používají knihovny domácí, školní a veřejné. Naprostá většina knihoven má ve své nabídce alespoň jednu knihu, v níž najdeme lidové pohádky cizích zemí. V roce 2008 proběhla anketa řetězce Kanzelsberger a nakladatelství Mladá fronta, v níž se prokázalo, že pohádky čtou zejména děti ve věku 7-8let a poté desetiletí.

14.2 Přístup a použité metody

Pro toto šetření je zvolen kvantitativní výzkum ve formě dotazníkového šetření s kombinací uzavřených a otevřených otázek.

Výzkum byl proveden na dvou základních školách (jedné vesnické, druhé městské), u žáků šestých tříd. Úmyslně byla volena tato věková skupina, protože tito žáci mají možnost číst sami, kdežto na prvním stupni by výsledky byly více ovlivněny čtenářskými schopnostmi a možnostmi rodiny dětí. Na základě teoretických východisek jsou navíc tyto děti ve věku, kdy mají svou pohádkovou četbu ještě čerstvě v paměti a mohou nám tedy ukázat reálný pohled na problematiku.

Žákům byl při hodině informatiky⁹⁹ otevřen krátký dotazník, který zkoumal několik prvků. Prvním bylo, zda vůbec vědí, co to pohádka je. Následovala otázka týkající se rozdílu mezi lidovými a autorskými pohádkami, jelikož v další části byla zkoumána

⁹⁹ Na žádost vyučujících byl dotazník v elektronické podobě, aby žáci získali zkušenosti s podobným způsobem tvorby dotazníků pro své budoucí úkoly.

znalost výhradně lidových pohádek. Zbytek otázek byl zaměřen na konkrétní znalost či neznalost pohádek zemí zkoumaných v této práci.

V dotazníku pro češtináře byly otázky zaměřené na využití světových (nebo českých) lidových pohádek ve výuce. Také mě zajímalo, zda jsou nějaké takové texty učitelům k dispozici v čítankách.

14.3 Cíl a výzkumná šetření

Cílem výzkumu bylo odhalit znalost cizích pohádek u dětí šestých tříd základní školy. Na základě teoretických východisek víme, že děti hledají svou četbu v knihovnách, otázkou bylo, zda právě sbírky světových pohádek byly jejich cílem či nikoli.

Výzkumné otázky pro žáky:

- Vědí žáci, co je to pohádka?
- Dokáží rozlišit pohádky autorské a lidové?
- Dokáží jmenovat alespoň jednoho sběratele českých lidových pohádek?
- Znají nějakou typicky českou lidovou pohádku?
- Četli někdy nebo znají nějakou africkou pohádku?
- Četli někdy nebo znají nějakou indiánskou pohádku?
- Četli někdy nebo znají nějakou pohádku z Austrálie?
- Četli někdy nebo znají nějakou pohádku z Japonska či Číny?
- Četli někdy nebo znají nějakou pohádku z Indie?

Současně nás zajímalo, kde se s případnými pohádkami setkali a také, jestli a do jaké míry se jejich výběr shoduje.

Výzkumné otázky pro učitele:

- Používáte ve svých hodinách lidové pohádky? V jaké míře a k jakému účelu?
- Jsou takové texty zastoupeny v čítankách či jiných učebnicích, nebo si je vyhledáváte sami?

14.4 Výsledky šetření

14.4.1 Žáci

Celkem dotazník vyplnilo 47 žáků, 20 dívek, 27 chlapců.

V první otázce měli napsat, co je podle nich pohádka. Jejich odpovědi se do značné míry opakovaly, proto jsou zde uvedeny jen ty nejzajímavější. U odpovědí je opraven, jinak jsou autentické.

- Pohádka je příběh, který se vypráví dětem za odměnu.
- Vymyšlený příběh s nadpřirozenými bytostmi pro děti, který končí šťastně.
- Pohádka je příběh o rytířích, princeznách, pohádkových bytostech a je pro děti.
- Je to vyprávění, ve kterém jsou kouzla a nadpřirozené bytosti. Má většinou dobrý konec.
- Pohádka má dobrý konec, jsou tam kouzla a třeba čarodějnice nebo princezny.
- Pohádka je vymyšlená věc, co se říká malým prckům.
- Příběh s princeznami, co končí šťastně.
- To je vymyšlený příběh pro děti, aby nekoukaly na televizi a raději si představily všechno podle sebe.
- Sřítává se tam dobro a zlo, špatný je většinou třeba drak nebo nějaká saň a pak přijde někdo, kdo ty lidi obyčejný vysvobodí.
- Vymyšlený příběh pro děti. Něco, co není založené na skutečnosti.

Tato otázka měla u respondentů 100% úspěšnost, co se odpovědi týče. Ačkoli se formulace názoru lišila, obsah byl velmi podobný. Převládala tvrzení, že pohádky jsou vymyšlené, že cílovou skupinou jsou děti a že mají tyto příběhy obvykle dobrý konec. Přestože zjištěné údaje plně neodpovídají teorii, můžeme konstatovat, že děti nemají problém vytvořit si vlastní názor a popsat daný žánr, i když jejich popis obsahuje zažité stereotypy.

Druhá otázka se zaměřovala na rozdíl mezi pohádkou autorskou a lidovou. Opět jsou uvedeny ty nejzajímavější odpovědi.

- Lidová pohádka je pro lidi a autorská je pro spisovatele.
- U lidové pohádky se neví, kdo ji napsal. Autorská je podepsaná.
- V lidové je velká magie čísel, devítky, trojky, v autorské se na tohle nehraje.
- Lidová je o lidech.
- Lidovou pohádku si povídají lidé mezi sebou a moc se neví, kdo je vlastně původní autor.
- Lidovou píše lid, autorská má autora.

- V lidových jsou víly, vodníci, no prostě nadpřirozené postavičky, ale u autorské, když jsou, tak si z toho autor dělá srandu a nejsou nebezpečné.
- Lidovou píšou lidé a autorskou autor.
- Pohádku lidovou zná každý a pohádku auditorickou ne.
- Autorská se odehrává třeba ve městě nebo ve škole, je to moderní, aby se nám to dětem líbilo, ale lidová pohádka, to je něco jiného, to je v lese nebo na skále nebo na nějakém zámku, aby to mělo takovou tu pohádkovou atmosféru.
- Lidová je pro chudé lidi a autorská je pro bohaté děti.
- Autorskou neznám, ale lidová je taková ta obyčejná, co se vypráví mezi babičkami a dědečky dál dětem a tak.

Zde se již respondenti neshodovali tak výrazným způsobem, jako u první otázky. Pouze deset žáků znalo správnou odpověď, naopak celých jedenáct vůbec nevědělo. Zbylé odpovědi svědčí spíše o nezkušenosti či nedostatečných znalostech dětí, například neschopnosti propojit slovo „autorské“ s jeho pravým významem ve spojení s pohádkou. Obecně lze tedy prohlásit, že v daném vzorku dětí je povědomí o rozdílu mezi lidovou a autorskou pohádkou minimální. Na základě tohoto zjištění bylo nutné změnit přístup k odpovědím u dalších otázek. Celkově mělo šanci úspěšně pokračovat pouze deset dětí ze čtyřiceti sedmi, jelikož další otázky se týkaly lidových pohádek v různých zemích.

V další části dotazníku jsme zjišťovali, jaké pohádky z daných zemí žáci znají, případně odkud je znají. Zde měli žáci velké problémy, naprostá většina odpovědí byla ve významu „neznám“. Díky tomu je možné i přes poměrně velký počet žáků možnost uvést ostatní odpovědi v plném rozsahu.

České pohádky

- *Jeníček a Mařenka* (2x)
- *O dvanácti měsíčkách*
- *Hloupý Honza* (5x)
- *Červená karkulka* (3x)
- *O Budulínkovi*
- *O třech měsíčkách* – tuto pohádku neznám, pokud si ji žák nespletl s pohádkou *O dvanácti měsíčkách*, jedná se nejspíš o autorskou pohádku, na kterou se však nikde nenarazila

- *Tři zlaté vlasy dědy Vševědy*
- *O lišce Bystroušce*
- *O pejskovi a kočičce*
- *Čert a Káča*
- *Pohádka o třináctých duchodech* – tato odpověď byla poněkud překvapivá, jelikož se jedná o příspěvek Miloše Knora z televizní show Na Stojáka!

V otázce na prověření povědomí žáků o českých lidových pohádkách sledujeme několik trendů, například kolikrát se objeví pohádky Hloupý Honza, Jeníček a Mařenka či Červená Karkulka (poslední dvě zmíněné pohádky byly v nedávné době nově zfilmovány, proto mohly být v odpovědích častější). Hloupý Honza je vzhledem k četnosti výskytu v našich pohádkách často mylně zařazován mezi původní české lidové pohádky. Spolu s pohádkami bratří Grimmů jsou v povědomí žáků natolik zakořeněné, že při dotazu na české lidové pohádky pocitově volili právě tato díla.

Zbytek žáků odpověděl, že nezná žádnou typickou českou pohádku (lidovou ani autorskou), žádný žák nenapsal, odkud dané pohádky zná.

Africké pohádky

Zde uspěl jen jeden žák. Zapsal pohádku *Jak zajíc přemohl lva*, zná ji z tábora, kde měli jeden večer stylizovaný do života afrických domorodců. Zbytek žáků žádnou pohádku neznal.

Indiánské pohádky

Indiánské pohádky zcela ovládl Vinnetou se sedmi odpověďmi. Mezi dalšími odpověďmi zazněla *Pocahontas*, *O bizonech*, *O smutném Indiánovi*, či bezejmenný příběh o malém indiánském chlapci – po jedné odpovědi. Ani tentokrát jsem se nedozvěděla, odkud pohádky znají. Zbytek žáků žádnou indiánskou pohádku nenapsal.

Australské pohádky

Největší problém se projevil u pohádek australských. Tento fakt může být ovlivněn sníženou schopností žáků rozlišit pohádky podle místa původu. V šesté třídě je znalost australské kultury velmi nízká, díky čemuž respondenti nedokáží propojit typické znaky daného areálu s příběhem, který třeba znají. Tento nedostatek bývá napraven až ve vyšších ročnících (zejména prostřednictvím zeměpisu), takže odpověď „nevím“

byla pochopitelná. Přesto se objevily také dvě konkrétní odpovědi. Jedna žákyně zmínila pohádku o zlobivé koale, druhá o tasmánském čertovi.

Dotaz na pohádky z Japonska a Číny jsem spojila v jednu otázku, neboť je velmi obtížné mezi sebou pohádky rozlišit. Odpovědi:

- *Pokémoni* (2x) – bez zdroje
- *Hello Kitty* – bez zdroje
- *Totoro* (2x) – jedna odpověď pocházela od chlapce, jež byl na pohádkovém táboře (viz Afrika), druhý žák si postavu pamatoval z filmu Toy Story 3
- *Popelka* – bez zdroje
- *Princezna Mononoke* – opět od chlapce z pohádkového tábora
- *Zámek v oblacích* – bez zdroje

Žádné další pohádky nebyly zmíněny. Další dvě odpovědi obsahovaly jen postavy draka a gejši.

Indické pohádky

Indické pohádky dopadly nejlépe. Dvacet pět žáků zapsalo *Tisíc a jednu noc*, další dvě *Alibabu a čtyřicet loupežníků*, jedna odpověď obsahovala *Sindibáda* (což také patří do Tisíce a jedné noci). Z nich deset žáků uvedlo, že knihu mají doma, další tři znají filmové verze z televize. Zbytek zdroj nezmínil. Jiné pohádky žáci neznali.

Poslední otázka vybízela k zapsání jakýchkoli jiných světových pohádek, které žáky napadnou.

Odpovědi:

- *Chip a Dale*
- *Tom a Jerry* (2x)
- *Popelka* (2x)
- *Sněhurka*
- *Malý princ*
- *O neposlušných kůzlátkách*
- *Malá mořská víla*
- *Děti z Bullerbynu*
- *Hledá se Nemo* (2x) – z DVD, z televize

- *Hrátky s čertem* – tuto pohádku napsal Jan Drda, je tedy česká, přesto ji žákyně mezi české pohádky nezapsala
- *Rapunzel* – mají doma

Ostatní zahraniční pohádky vykazují zajímavé rysy globalizace. Ve chvíli, kdy respondenti nebyli vázáni na konkrétní oblast a měli volný výběr, klonili se často k populárním, komerčním dílům, která mnohdy ani nesplňují kritéria pohádky. Nejčastěji se jednalo o animovanou tvorbu, jež vede k recipientovi zcela jinými kanály (v naprosté většině případů se jedná o televizi, internet či formy mediálních nosičů – CD, DVD), než pohádka klasická. Tato díla jsou často dětmi vyhledávána dobrovolně, zahraniční původ navíc dodává tvorbě rys atraktivity. Klasické pohádky jsou pak chápány jako něco, co dětem předávají rodiče, navíc bývají zatíženy předsudkem nucené četby, což je pro žáky všechno jenom je atraktivní. (V dotaznících pro učitele se tento zažitý názor také projevil, jedna z vyučujících dává možnost číst pohádky, ale pouze v rámci čtenářského deníku.)

Z výsledků je patrné, že zkoumaní žáci o této problematice příliš nevědí. Neprokázalo se však, že by na to byly lépe dívky, u kterých se často předpokládá větší čtenářství. Zásadní roli nehrálo ani umístění škol (jedna ve městě, jedna na vesnici).

14.4.2 Učitelé

Dotazník pro učitele - v tomto případě dvě paní učitelky - obsahoval jen dvě otázky, které nám měly pomoci odůvodnit výše projednávané problémy žáků.

V první otázce nás zajímalo, zda vyučující používají pohádky naše nebo i světové ve výuce. Odpověď měla být zdůvodněna. Uvádím přepisy.

A: „Já pohádky ve výuce nepoužívám, protože s tím mám špatnou zkušenost, nejen ze strany žáků ale i od rodičů. V osnovách nejsou, v čítankách máme mnoho jiných textů. Pohádky mohou žáci číst v rámci čtenářského deníku, kde si mohou vybrat dvě libovolné knihy. Tato věc je navíc již z prvního stupně spíše v kompetenci rodičů.“

B: „Pohádky ve výuce používám, ne však v té klasické formě. V osnovách pohádky nejsou, v čítankách jen výjimečně, nicméně pohádkové texty mi přijdou pro děti zajímavé. Z tohoto důvodu například část pohádky použiji místo pravopisného cvičení, nebo z nich беру náměty na slohové práce. Není to ale tak, že bych jim řekla, co je to

za pohádku, nebo odkud pochází a spolu jsme ji celou četli. Nemyslím si, že by o to měli žáci zájem, začínají dorůstat do věku, kdy je pohádky přestávají bavit.“

Ve druhé otázce jsme se ptali, zda je na zkoumané základní škole možnost nějakého čtenářského kroužku, nebo zda používají metodu čtenářských dílen a podobně.

A: „Kdysi bývala možnost čtenářského kroužku, vedla ho kolegyně. Bohužel byl každoročně problém s nízkým počtem zájemců. Nakonec kolegyně odešla, kroužek se zrušil a od té doby (je to asi tři roky) nikdo nic podobného nezavedl. O to více se snažím s dětmi číst v hodinách literatury.“

B: „V tuto chvíli u nás nic takového nefunguje, ale něco na způsob čtenářské dílny se bude spouštět od nového roku v rámci družiny. V podstatě se jedná o vyčlenění jedné místnosti, kde budou mít žáci možnost číst. Mluvílo se o tematických celcích, v rámci nichž by měly probíhat aktivity navazující na četbu toho konkrétního týdne, ale je pravda, že koncept je v tuto chvíli připravován spíše pro žáky prvního stupně.“

Výsledky žákovských dotazníků ukázaly, že nejznámější jsou mezi dětmi pohádky indické, české a japonské, z nichž většinu znají z televize či knížek z domácí knihovny. Z toho vyplývá, že ve škole se se světovými pohádkami setkávají minimálně, nebo vůbec, což se potvrdilo také v mini dotazníku jejich učitelek. Žáci ve škole s pohádkami nepracují, případně se k nim dostane útržek, který nemají dále specifikovaný.

Výzkum se netýkal čtenářství obecně, takže nemůžeme tvrdit, že zkoumaní žáci nečtou vůbec. Na základě získaných však vidíme, že si pro své čtení vybírají jiná než pohádková díla.

15 Závěr

Tato diplomová práce byla pokračováním práce bakalářské a jejím hlavním cílem bylo seznámit čtenáře s méně známými pohádkami z exotičtějších zemí. V průběhu práce se však ukázalo, že exotičnost pohádek není dána jen výskytem v neevropském areálu, ale také jednotlivými obsahovými zvláštnostmi. Je nutné upozornit také na to, že zdroje zkoumaných pohádek, nejčastěji sbírky, vznikaly pro dětské čtenáře, nikoli jako odborná díla. Tato skutečnost se projevila v kvalitě převyprávěných textů, která odpovídá úrovni komerční tvorby. I díky své oblibě existuje nepřehledné množství takových publikací, jejichž zástupce najdeme ve zdrojích této práce. Většina takových děl je pak určena zejména mladším čtenářům.

Prozkoumat pohádky lidové, autorské, adaptované - navíc v celém světě – je nemožné, proto se tato práce stala spíše sondou do dané problematiky. Přesto věřím, že svůj účel splnila. Čtenáře seznamuje s pohádkami z dalších zemí, umožňuje mu najít případné další podobnosti či spojitosti a při hlubším zájmu pokračovat ve výzkumu. Zároveň jsou mu představeny nové zdroje. Věřím, že se jedná o materiál užitečný i laikům, protože i mé okolí se pro pohádky nadchlo a velmi mi pomohlo s jejich výběrem. Ve škole, kde jsem zaměstnaná, tato práce otevřela nové diskuze a dopomohla k novým nápadům. Uvědomuji si, že jsem představila jen kousek z každé země, a že má tvrzení mohou být závislá na výběru pohádek, které jsem měla k dispozici, přesto je to začátek. Pohádky jsou pro děti důležité a já zde nabízím malý soubor možných námětů – pro rodiče, pro učitele a další širší veřejnost.

Výsledky výzkumu nám nastínily situaci ve školách, ukázaly také rozsah možností dětí se se světovými pohádkami seznámit. Doufám, že se najdou čtenáři, kteří v této práci objeví motivaci něco změnit. Rodiče mohou dětem více číst, učitelé mají možnosti volit ve výuce takové metody, které jim dovolí pohádky do výuky vměstnat. Příkladem mohou být nejen čtenářské dílny, ale také čtení s předvídaním, podvojný deník a další aktivizační metody vedoucí k rozvoji kritického myšlení.

16 Zdroje

Knižní

- BLACKOVÁ, Holly. Aarne-Thompsonova klasifikační revue. In: STRAHAN, Jonathan. *Nejlepší science fiction a fantasy*. Laser-books, 2011. ISBN 978-80-7193-343-4.
- ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1971.
- ČENKOVÁ, Jana. Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež. Vydání 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7095 X.
- ČERNÁ, Zlata a Miroslav NOVÁK. *Prodáný sen: Japonské pohádky*. Praha: Albatros, 1973.
- DRAHOTOVÁ, Jindřiška. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa*. Esperanto: *Pohádky ze všech koutů světa* [online]. 2012 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: <http://esperanto.wz.cz/drahotova/pohadky.pdf>
- DRDA, Jan. *České pohádky*. 12. vyd., 3. vyd. v Albatrosu. Ilustrace Josef Lada. Praha: Albatros, 2007. Pokladnice Albatrosu. ISBN 978-80-00-02039-6.
- DRIJVEROVÁ, Martina. *Pohádky z celého světa: o chytrácích*. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: BRIO, 2001. ISBN 80-861-1342-6.
- DRIJVEROVÁ, Martina. *Vánoční pohádky z celého světa*. Praha: Magnet-Press, 1995. ISBN 80-858-4748-5.
- ERBEN, Karel Jaromír. *Pták Ohnivák a jiné pohádky*. Ilustrace Artuš Scheiner. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o., 2004. ISBN 80-968793-8-3.
- FIALA, Luděk. *Pohádky z Afriky*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0493-2.
- HARTMAN, Bob. *Nejhezčí pohádky z celého světa: [čtyřicet světových lidových pohádek pro čtení nahlas]*. Vyd. 1. Ilustrace Krisztina Kállai Nagy. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2639-2.
- HORÁK, Jiří. *O pohádkách*. Praha: SNDK, 1960, s. 30.
- HORÁLEK, Karel. České pohádky v mezislovanských kontaktech. In: Slavica v českém a slovenském literárním vývoji. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1986, s. 376.

- HRDLIČKOVÁ, Věnceslava. *Kouzelná tykev: Pohádky z dálného Východu*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981.
- HULPACH, Vladimír. *Bylo nebylo...: Pohádky z celého světa*. Ilustrace Vojtěch Kubašta. Praha: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1947-9.
- HULPACH, Vladimír. *Indiánské pohádky*. Ilustrace Josef Kremláček. Praha: Mladá fronta, 2003. Jednorožec. ISBN 80-204-0976-9.
- *Indiánské pohádky: Indian tales: stories the Iroquois: tell their children*. Brno: Edika, 2012. Dvojjazyčná kniha pro pokročilé (Edika). ISBN 978-80-266-0114-2.
- KOCOUREK, Vítězslav. *Za pohádkou kolem světa: pohádky národů celého světa*. 2. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2014. ISBN 978-80-7483-024-2.
- KRULICHOVÁ, Marie. *Princezna ze sna a další pohádky z celého světa*. Ilustrace Raphael Jones, Dagmar Krásná. Praha: Chvojko nakladatelství, 1994. ISBN 80-901-6220-7.
- LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. 1982. Bratislava: Smena, 1982.
- MALÝ, Jakub. *Sebrané báchorky a pověsti národní*. Praha: Jar. Pospíšil, 1845. Svazek čtvrtý.
- MAREK, Jiří. *Nejkrásnější zahrada indické pohádky*. Praha: Československý spisovatel, 1979.
- PROPP, Vladimír Jakovlevič, Miroslav ČERVENKA, Hana ŠMAHELOVÁ. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vydání tohoto souboru 1. Jinočany: H&H, 1999, 98 s. ISBN 80-860-2216-1
- TILLE, Václav. *O lidových pohádkách*. Praha: SNDK, 1967.
- TOLKIEN, J. *Příběhy z čarovné říše*. Vyd. v tomto souboru 1. Překlad Stanislava Pošustová-Menšíková, Petr Štěpán, Jan Čermák. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0668-9.
- TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992, 171 s. ISBN 80-704-0055-2.

- VLADISLAV, Jan a Vladislav STANOVSKÝ. *První strom pohádek z celého světa*. 2. V Praze: Euromedia Group, k. s. - Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-87543-85-6.

Absolventské práce

- HABRDOVÁ, Veronika. *Zkoumání narativních struktur světových pohádek*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. JU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D.
- HOLUBOVÁ, Kateřina. *Africké pohádky ve francouzské literatuře*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova - Filozofická fakulta - Ústav románských studií. Vedoucí práce Doc. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D.
- *Pohádka jako literární žánr, problém komparatistiky*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. JCU - Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Zelenka Miloš, prof. PhDr. DrSc.

Další zdroje

- FORGÁČ, Marcel. Intertextuální exhibice. *Host* [online]. 2011, **XXVII**. (9.), 66-67 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2011/9-2011/intertextualni-exhibice>
- O roli čertů v pohádkách. In: *Bovepul.blog: Literatura* [online]. 2008 [cit. 2016-05-08]. Dostupné z: <http://bovepul.blog.cz/0807/o-rolu-certu-v-pohadkach-2-cast>
- Tisíc a jedna noc. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tis%C3%ADc_a_jedna_noc